

Leater.

Nº 6 (8)

SEPTEMBER

1935

TEATER

LAVAKUNSTI JA -KIRJANDUSE KUUKIRI

PEATOIMETAJA PAUL OLAK

Toimetuse: A. Adson, O. Aloe, Ed. Hubel,
H. Kompus, V. Mettus, P. Põldroos

Tegev ja vastutav toimetaja: Ed. Reining

Ilmub üks kord kuus, välja arvatud juuni, juuli ja august
Aastakäik Kr. 2.—

Üksiknumber

25

sentil

Toimetuse aadress: Tallinn, postkast 357

SISUKORD

Raamatu-aastaks	Lhk. 209
Teatri osa raamatu-aastas	" 210
R. Kangro-Pool — Eesti näitekirjanduse saavutusid	" 210
N. Andresen — Eesti näitekirjanduse kujunemisest	" 213
Eesti teatrite töökvaa 1935/1936 hooajal	" 215
In memoriam	" 227
M. Halbreich — Londoni teatrid 1934/1935. a. hooajal	" 228
Moskva ja Leningradi teatrid 1934/1935. a. hooaja II poolel	" 230
P. Sepp — Näitejuhi ABC	" 234
Heini — Armulülitus	" 237
Vahelugemisi teatrist ja teatrirahvast	" 238

Kaasanne — V. Mettuse teatrisõnastik lhk. 49—64.

Kaanel A. Tuurandi dekoratsioonikavand Shakespeare'i näidendile
„Mida soovite“

Valjaandja: Eesti Kutseliste Teatritegelaste Ühing, Tallinn, Kunstihoone

„Avades täna meie raamatu-aasta selle mälestuseks, et meie 400 aasta jooksul oleme raamatut lugenud ja armastanud ning valgust ja tõe armastav rahvas olnud, tahame loota, et meie selle mälestuse-aasta jooksul katsume oma raamatut, oma kirjanikke, oma luuletajaid, oma teadlasi toetada selle poolest, et meie kõik oma jõu koondame selleks, et oma lugupidamist avaldada neile ja otsida uusi teid ning võimalusi, et nende rasket ja rahvast edasivõivat tööd hõlpsamaks teha.

Ilma raamatuta ei toida meie oma vaimu, ei saa tõusta kultuuriliselt kuigi kõrgele. Rahvas, kellel puudub vaimutoit raamatute näol, jääb teistest rahvastest maha. Ainult see rahvas, kes võib näisugusest vaimutagavarast, nagu seda on raamat, ilmlõpmata uusi mõtteid, uusi tundeid ja äratust saada, läheb kultuuriliselt edasi.“

Riigivanem K. Päts.

„Raamat on südametungide ja mõtete kandjaks inimhulkadesse, raamatuis väljenduvad rahva parimate inimeste elamuste sügavused, mõtete vaimukused, südame äratundmised ja õigekspidamised, teadmiste varakambrid ja elukogemuste tähelepanekud ning aimused tulevasist päevist.“

Rasmus Kangro-Pool.

„Raamat harib ja peenendab inimese meeli, kasvatab ta vaimu ja tahtejõudu, raamatust lugeja näeb häid ja tulusaid eeskujusid, ammutab endale tarkusi ja kogemusi, mis sinna hoolikasti on talle pandud, raamatu kaudu inimene saab tugevamaks, teovõimsamaks ja elutargemaks indiviidiks.“

Albert Kivikas.

„Hea raamat on maailm, mis mahub taskusse.“

Mart Raud.

„See, kes tahab käia kaasas elava eluga, peab suhtuma kirjanduslikule raamatule kui sõbrale, kui vaimsele kasvatajale.“

Johannes Schütz.

„Ütle, mis sa loed, ja ma ütlen, kes sa oled!“

Eduard Hubel.

Teatri osa raamatu-aastas

Pühitseme tänava eesti raamatu 400. juubeliaastat. Raamatu osa inimkonna kultuuris on äretult suur, otseselt või kaudselt on kogu kultuuri levik oma mitmepalgelisis avaldusis seotud raamatuga, ja neist hüvedest olene raamatu kaudu saanud osa kõik. Seepärast meie pühitseme oma raamatu juubelit sellase ulatuslikkusega, üksmeelselt ja sooja südamega. Võiksime seda juubelit nimetada kogu oma vaimse kultuuri pidulikuks suurparaadiks, kus teeme ülevaate oma vaimse kultuuri saavutustest, austame nende väärtuste loojat ja püstitame tähtsaid tulevikkugi vaimse väärtkultuuri veelgi ulatuslikumaks levikuks ja süvendamiseks.

Pidutsejate ühisrindena liitub teatergi. Ons tal siin mõningaid erilisi ülesandeid?

Et meie raamatu-aasta juubelile omistame suuremat tähtsust kui ühekordset ajaloolise tähtpäeva märkimist, siis lubab see võtta teatri osa raamatu-aastas laiemalt.

See peab kõigepealt kinnitama teatri ühisrindet meie kirjandusega ja vaimse kultuuriga. See peab märkima pidevat ja kestvat huvi vaimse loomingu küsimuste vastu, mis annab hoogu ja kandjõudu loovatele jõududele näitekirjanduses ja teatris. See peab märkima teadlikkust kavatsusis ja selgust suunas, kuidas ja kuhu juhtida meie teatrite areng.

Tänapäeva teater on lahutamatu seotud raamatuga, baseerub raamatul. Ja et tänane juubilar on eesti raamat, seepärast veelgi rohkem tähelepanu algupärasele näitekirjandusele — ka kirjanikelt! — selle arengu soodustamisele ja domineerimisele teatrite repertuaaris. Juubeliaasta on sobivaim aeg meie lavaklassikute taaslavastamiseks ja raudvara soetamiseks.

Nõuab arendamist meie lavakeel, lavakultuur üldse. Nõuame, et lavalt kõlaks kaunis ja õigesti hääldatud eesti keel. Meil on peaaegu söödis ala deklamatsioon ja lugemine, millise ala viljelemine propageeriks meie kõrgeklassilist lüürikat ja proosat.

Vajab arendamist ja täiendamist teatri-raamatukogu näitekunsti sihtkapitali juures; vaja propageerida raamatukogude ja lugemislauade asutamist kõigi teatrite juures; vaja täiendada ja süstematiseerida meie teatrimuuseumi; vaja soodustada meie teatriliteratuuri ja kapitaalsete teoste tekkimist.

Peaaegu kõiki ülalmärgitud ülesandeid märkis ülemaaline teatripäev möödunud kevadel. Ja kui eesti teater teostab ülemaailset teatripäeval püstitatud töökava, on ta täitnud oma osa raamatu-aastas ja eesti vaimse kultuuri arengus.

Eesti näitekirjanduse saavutusi

Rasmus Kangro-Pool

Eesti Vaimse Kultuuri Päevade puhul veebruaris 1934. a. kirjutas Henrik Visnapuu, et meie kirjaniku ja ta loomingu saatuse määrajaiks on rahva suurus, ta geograafiline asend, rahvuse piirid ja ajalugu. Ja ta lisab, et „kui meie nüüd arvesse võtame eesti rahva vähest arvu, kultuuri noorust, tuulemaa ning tõmbtuule asendit ida ja lääne vaimse madal- ja kõrgerõhkude piirkonnas, mis mõjub küll ergutavalt, kuid mis on ebasoodus loominguks süvendamiseks; kui me arvstame oma majandusliku jõu vähesust ning sellegi jõu ebaratsionaalset kasutamist arendamatu kultuuripoliitika tõttu, siis võime olla täiesti uhked nende saavutuste peale, milleni on jõudnud meie kirjandus ja kunst.“ (Eesti vaimse kultuuri saavutusi, 1934.)

Eesti kirjanik on tõepoolest ustava hooliga pingutanud jõudu, et vaimselt produtseerida rohkemgi kui see on suurrahvaste juures ettekujutatav Eestile sarnaseis majanduslikes tingimustes. Eesti kirjanik ja kunstnik on mehana mehe eest võidelnud oma alal, nagu on iga meie parem rahvaliige oma alal ülepingutatavalt kulutanud jõudu ja rahva olukorra „töötanud“ kiiresti kõigiti teiseks kui see oli veel paar sugupõlve tagasi. Kirjanik on meil tulnud rahva keskel ja rahva pojaks jäänud oma tahtepingutusi ja töökoorma kandmises. Ta on jäänud rahvaga seotuks ka sügavamas mõttes, ja siin ma heameelega lasen veel H. V. kõnelda: „Oma südameteose lehekülgedel eesti kirjanik tahab avastada lugejale eesti tõelise ini-

mese selle mitmepalgelisuses tema töös ja puhkuses ühis-, pere- ja inimkonnas. Avastada eesti inimese tõupärane suurus ja asend rahvaste peres, lahata see sotsiaalne ning eetilise vaimne olustik, milles elab eesti inimene, aidata ennast tunnetada eestlasena, võidelda rahva saatusliku iseloomu-pärandusega, aidata väärata eneseusaldamatuse ning alaväärtustunnet vaimsete võitude taotlemisel, tõsta vaimset pimevust, juhtida kogu elu kvantiteedilt kvaliteedile ning võidelda kõige välispidise ning lagastava vastu rahva elus — see on eesti kirjanduse missioon.“

Muidugi on käesolevas märgitud kogu selle hingestuse mõte ja sisu, mis on eesti kirjanikku ja kirjandust paremas mõttes kannud nende arengus. Mis varem väljendus nõrgemini, isegi naiivselt, see hiljem võttis küpsema kuju just samuti nagu tublist Jukust kasvab mehine Juhan.

Samalt vaatekohalt võime hinnata ka meie näitekirjandust.

Kui meil näitekirjandus on nõrgem ja hõredam luulest ja jutustavast proosast, siis siin pole palju imestada. Üldine kirjanduslugu näitab, et kõikjal kirjanduslik loomung areneb nii, et esmajoones mõtte- ja tunnetesügavuste kunstiline küpsus sünnib lüürikas. Siin on tegelemine autori vaimulevuste üksikhetkedega, suure liikuva elu terviku üksikosade avaldusega. Laulik oma südameküpuses leiab sellele kiiremini ka kunstiküpse vormi. Rahvad sõnalise vanavara päevil ka sel kaalutlusel ongi kõige rikkamad just rahvalaulukestelt. Jutustus, romaan sünnib siis, kui suure elu eepikat mõtete ja tunnete kontsentratsiooni abil suudetakse ehitada dünaamiliseks tervikuks. Jutustamise moment võimaldab ainstikku-savi voolida aga mitmeti, ja midagi üsna head saab ka mitmeti. Näidendi peamiseks omaduseks on tegevus, kiirelt ehitatud tegevus sageli üsna suurte sündmustega. Siin ei saa minna jutustavalt üht või teist rada, venitada, kujutada mitmeti. Kõik on mõõdetud, piiratud nii, et see tegevus areneb kristallvajas dialoogides ning vääramatuis lühikesis tegevussammudes. Draama on suure elu särav, pisikeselt mõõdetud kristall — hea näidendi saamine on võimalik siis, kui rahva kultuuriline tase on annud häid kristalli-meistreid. Puudused ja puudulikkus on siin silmator-kavaimad. Näitekirjanduslik küpsus tuleb siis, kui kirjanduslik laulev või jutustav küpsus varem juba on heal tasemel.

Eesti näitekirjanduse õitsengule on olnud takistuseks ka meie teatrite vähesus ja hilise ajani kestnud ainealine kidurus üldse. Milleks või kuidas võisid sündida head näidendid, kui puudusid tarvitajad või kui neid saadi tarvitada vaid kahel-kolmel

õhtul? Kirjandusegi liikide sünnis või mittesünnis maksab asjaolu, et turg peab olema elav selle nõudmiseks. Eesti vaimutegelased kui vaesest rahvast võrsunud inimesed ei suuda töötada ka vaid kunstiliste elamuste rõõmuks, vaid vajavad tasu kulutatud vaevale. Eesti näitekirjanduse saamise lugu on seepärast palju noorem muu kirjanduse omast. Temale mõeldi hoolsamini sellest ajast alates, millal meil 1906. a. tegutsesid kutselised teatrid.

Muidugi on meil näidendeid hea hulk. Juba C. R. Jakobson kirjutas „Arturi ja Anna“ ja paljud jutustavad kirjanikud on neid meile annud. Kui aga hiljuti püüti kaaluda ja leida kümme parimat näidendit, siis kippus kitsus vägisi kätte — raske oli leida.

Teatrid täitsid repertuaare võrsilt laenatud näidenditega. Isegi alaväärsust võeti sealt otsatu palju. Teater kui äri ei suutnud kaua olla sekka ka tempel, mis oma jumalat oma rahvast sündinuna oleks innukalt ihanud leida ja teenida.

Eesti värtnäidendite kogu on tõesti väike.

Kui 1906. a. „Vanemuine“ avas oma uue hoone, siis tahteti seda teha kõigiti väärilt. Kui oli kavatsus hakata taotelema seal moodsat realistlikku kooli, siis tahteti heameelel avaatenduseks ka algupärast realistlikku draamat. Selle siis kirjutas küla-elu novellist A. Kitzberg „Tuulte pöörise“ kujul. Igatahes see draama oli esimene algupärane näidend näidendi kunstikirjanduslikus mõttes. Autor käsitleb siin sulase-peremehe sotsiaalseid ja psühholoogilisi vastolusid kohati väga jõuliseltki ja pakub head südamele traagikat. Ometigi ei jäänud „Tuulte pöörises“ püsima kui raudvara eesti parimate näidendite varajaita, sest selle tegevus on liialt seotud ajaga ning aja huvide päevaküsimustega. Kindlasti aga võib küll ütelda, et „Tuulte pöörises“ haaras oma ajal publikut väga tugevasti ja selgitas meie inimeste teatri-elu arenematusse tungi hea raudvaralise näidendi järele.

A. Kitzberg andiski selle „Libahundiga“ (1912). See teos on realistlik-sümbolistlik. Siin võideldakse jõududega, mis on võitlejast tugevamad. See võitlus on ette näha võiduta, siin võitleja hukkub paratamatult. See on üldnimiliku saatuse käik aegadest aegadesse, kus tahe ja jõud heitlevad ja murduvad.

„Libahundis“ on autor inimesed viinud ebauus õhkkonda, kus üht — julgemat ja paremat — ümbrus peab hundiks. Tiina ema on nõiana pekstud surnuks, Tiinat koheldakse halastamatult, keegi ei armasta teda otsekohealt, vaid kahleb hirmuga. Ta saab küll süüa, aga ta südant haava-

takse valusasti, kui teda hüütakse „libahundiks“. Tiina on julge ja uhke verega tüdruk, parem ümbrusest. Ta põgeneb metsaüksildusse, aga ebausklikesse valab see juure uut pahaarvamist. Margus armastab Tiinat, aga Margus pole täismees, kes ümbrust ja raskusi ei arvestaks. Tiina lähebki siis „libahundina“ metsaüksildusse ja hüüab kõhklejatele: „Teil ei ole julgust ega jõudu, armastust ega ustavust — midagi ei ole teil! Ja tahate kohut mõista!“ Tiina elab aastaid metsas, ja kord huntide juurest põgenedes tabab teda Marguse kuul.

Tiina oma kannatusis on suur ja kallis meie südametele. Ta on kehastus neist paremaid inimesist, keda ümbrus sageli kiisab. Igaüks neist kiusatuist on suur kannatusis, kui ta neis säilitab oma südameväärtsusi.

Rahvaelust võetud alus, rahvaeline miljö, sügav aine ning hea kirjanduslik vorm kindlustavad „Libahundile“ vist küll esimese koha meie näidendite raudvara sünnil.

Õige tugeva rahakumardaja kaju — Mogri Märdi — on Kitzberg annud „Kauka-Jumalas“. Näidendi lõpu liiuritsemine ja targutamise ning teisigi puudusi ei kindlusta sellele draamale kohta „Libahundi“ kõrval.

Teise esmajärgulise näidendi saime E. d. Vildelt — ainult üks aasta pärast „Libahundi“ tuli lavale ta „Pisuhänd“ (1913). See on stiiliküps salongikomöödia eesti haritlastest ja rahameestest. Siin on autor kirjandusliku peentundega pakkunud kõrgeimal määral kunstiküpse löike probleemi, mis kunagi ei vanane. Kahtlemata on see meie väheste klassika parim saavutus. Sellega on ka seletatav, et parimad näitlejad — Villmer, Gleser, Alterman, Laur — innukalt on annud alatiselt meele jäävaid kujusid.

Kui teatrielus vahepeal valitses võrdlemisi suur ebakontakt oma rahva kirjandusega ning vägisi kiputi salongitsema ja

šlaagerdama võõra repertuaariga, siis viimaseil aastail ärkasid hoogsad tunded oma repertuaari järgi. Aeg ja aja meeleolud olid komöödiale soodsaimad. Poliitika, majanduslikud sagimised, tõusikluse õitseng raha- ja poliitika-areenil käärisid nii veidralt-väiklaselt, et rahvas sellele reageeris naeru ja naljaga. Kogu selle õhkkonna „dramatiseeris“ meie vaimukaim fõljetonist Hugo Raudsepp. Tema „Mikumärdi“ kui rahvalik olude-komöödia tõi ajutiseks otse põhjaliku murrangu teatriellu. Kogu meie maa jõmmkarakate, instruktõrite, linnaprouade jne. suurustev, kultuuri-tahteline ja peenustev pale oli põhjalikult ära naerdud. See äranarmine tuli südamest ja läks südamesse, sest elu kippus vägisi olema küps äranarmiseks. H. Raudsepp sädeles, ta sädelus kattis kinni ta teoste fõljetonilised puudused. „Mikumärdi“ löi „mikumärdiaada“. Mikumärditamine pääsis valla kogu Eestis, „Mikumärdi“ löi „kooli“ siin ja Lätiski.

Kuigi me nüüd kindlasti oleme üle mikumärditamisest, ometigi peame selle teose võtma meie žanrikomöödia isaks ja parimaks näiteks. Ta andis meile ka tõuke selleks, et tugeva hooga hakkasime nõudma omateatri nõudeid.

Veel mainiksin A. Adsoni „Lauluisa ja Kirjaneitsi“. Siin on kunstinimeseliselt asutud käsitelma meie ajaloolisi inimesi nende südameküsimustes. Ei mäleta paremat teatriõhtut „Estonias“ — sügavalt siduv, kauaks meele jääv oli selle näidendi lihtsameelne sisu oma sügava inimlikkusega.

Käesoleval ajal oleme saanud mingi tungi teatritegevuse uuesti armastamiseks. Rahvuslikud nõuded leiavad põhimõtteliselt erilist toonitamisest. Ei tohiks olla kahtlust, et nüüd mõndki valmib, mis meie näitekirjanduse napile raudvarale toob uut lisa. Küll kindlasti vili tuleb, kui seda mitte ei püüta teha, vaid kui see sünnib.

Sõhhelepõnuks „Teatrisõnastiku“ kasutajate!

Käesoleva numbriga on tellijail kaasas V. Mettuse „Teatrisõnastiku“ neljas poogen. Seega on triikeist ilmumid kogu sõnastik. Detsembris tahetakse anda täienduv poogen, mis sisaldaks vajalisi parandusi ja täiendusi ilmumid osale.

Palume kõiki väga ligupeetavaid teatrisõpru ja „Teatrisõnastiku“ kasutajaid teatada meile hiljemalt 1. novembriks s. a. kõigist puudustest, ebatõpsustest ja vigadest, mida nad sõnastiku läbivaatamisel ja kasutamisel on pannud sõhhele, samuti soovivaaldustest täiendusteks. Oleme kõigi näpunäidete eest ette tänulikud.

Kõik „Teatrisõnastikku“ puutuv materjal palume saata kas hra V. Mettuse nimetele, Tallinn, Estonia teater, või „Teatri“ toimetusele, Tallinn, postkast 357.

Ėesti näitekirjanduse kujunemisest

Nigol Andresen

Endastmõistetavalt eesti näitekirjandus ei saa olla nii vana kui teised kirjandusliigid: näitekirjandus on omalaadne tarbekunst, mis tekib teatri jaoks. Teatri olemasoluta näitekirjandus on vaevalt mõeldav.

Mööda minnes: eesti talupojaluule, rahvaluule, ei ole jõudnud sõnalises osas näitemänguni; mängude sõnaline osa ei ole arenenud üle sportlike mängude mõtestamise pealkirjadega. Rahvaluuleline näitekunst on kas seda, mis tummkinos pealkirjad, või — koos viisiga mängu lauluosa.

Ulatugu juhuslikud teatritegemised Eestis üle saja aasta tagasi, alatisest teatrimängust ei võinud olla ometi juttu enne kui linnade kujunemisprotsess võimaldas eestikeelse teatri tekkimise — esialgu eeskujuna maanäitemängule, siis püsiva kunstiteatrina.

Esimene teatrikatsetamine, Koidula-teater, on ühenduses ka eesti või eestistatud näitemängu esimese ulatuslikuma loomisega. See on talupojahuvidel kohaldatud linnateater, mille nii ideoloogiline kui ka vormiline pärija on pärast tekkiv külateater.

Koidula teatritegemised on loomulikke nähtusi seepärast, et siin repertuaari vajadus dikteeris näidendite kirjutamise või mugandamise. Hilisemas teatris on ainult jantlik vahepala, sedagi mitte algupärane, vaid mugandatud, et „kirjutasin näitemängu tüki, ükski trükkija ei tahtnud trükki, ise olen tüki väljamõtteleja, mängimise juures etteütteleja“. Ometi esimene teatrikatse — ükskõik mis mõjudel — oli näitekirjandiku ja lavastaja personaalunioonilt.

Enam estofiilse kui eestikeelse intelligentsi tahtmine eesti teatrit rajada oli sotsiaalselt fundeerimata. Talupoeglik ainesitik ja talupoeglik ideoloogia Koidula-teatris ei olnud suupärane linna sotsiaalsesse tõusu asetatud eestikeelsele ja olgugi hiljuti maalt kolinud väikekodanusele, ka mitte kahekorde rõhumise all vaevalt linnastuval teadvuseta eestikeelsele töörahvale. Koidula-teater ei surnud seega juhtumi pärast, et preili Lydia Jannsen just sel ajal nautis Kroonlinna arstiga, vaid sotsiaalse kandejõu puudusest.

Aga Toila Simoni energiline maateatri loomise katse, ette rutanud oma ajast, oli siiski teenäitajaks: mil määral maarahva jõukam ja arenenum element hakkas organiseeruma ükskõik mis põhikirjaga seltsidesse, tekkis maarahvale uute kultuurivormide vajadusi. Küll mitte kohe pärast Koi-

dula-teatri varast surma, vaid parkümmend aastat pärast seda need igakujulised seltsid said „maa paremate“, kultuurivõimelisemate talupoegade teatrikultuuri tähtsaks arendajaiks; kui mitte muidu, siis repertuaari tellijaina, repertuaari tarvita-jaina. Seda tellimist täitis Kitzberg, kelle lõbusalt moraliseerivate juttude dramatiseringud moodustavad ajalooliselt eesti teatri esimese elujõulise faasi, külateatri. Samuti ka näitekirjanduse ajaloos kujudelt sugugi mitte vaese faasi!

Samal ajal linna väikekodanluse maitseile rajatud Wiera-teater ei olnud suuteline looma oma repertuaari. See dramatiseeris ainult samalaadseid — või vähemasti samalaadselt! — asju nagu sama väikekodanluse jaoks leidlikud ajalehed avaldasid joone all aastast aastasse. Wiera-teatri „elulähedus“ ei ole annud näitekirjanduse ajalukku jäävaid „elulähedusi“.

Muidugi, Wiera näitelavalisel koovil ei puudu oma kajastused näitekirjanduses. Võib mainida P. Jakobsoni Udumäe kuningat, A. Jürgensteini Jutat, Ansomardi Murueide tütart ja Jakob Liivi Ordumeistrit. Aga need muinasloolis-ajaloolised vaatamängud ei ole meile enamasti tuntudki.

Kitzbergi loomisvõimet ometi maanäite-lava ei suutnud arendada: maarahva tarbekunstnikust ta sai ajajooksul tärkava eesti linnakodanluse teatrikirjanikuks ja ideoloogiks. „Tuultle pöörises“ ja uue „Vanemuise“ avamine kuuluvad kokku. Kui kõrgelt me ei hindaks selle teose dramaatilisi väärtusi, see on otsemas mõttes tellimistöö: 1905. aasta liikumise ülikiire hukkamõist ja „uute vööraste ideede“ vastav enesetapmisestseen on dikteeritud vaimust, mis rajas „Vanemuise“ ja millist pidi olema vaja keisri ees demonstreerida eesti rahva iseolemise jätkamiseks. Kuivõrra aga Kitzberg ei olnud aktuaalpoliitiliste teemade dramatiseerija, vaid eesti linnakodanluse ideoloogiline kaastöölaine, tekkis ta „Libahunt“, sel kujul mitte ainult liberalismile omase tugeva isiku, kangelase, erakordse inimese kuulutaja kui folkloori, vanavara, eesti „omapärasuse“ kunstiline ekspluatatsioon. Et sama Kitzberg hoopis teistes teostes esitas teised pooled, Kaarli asendas Mogri Märdiga ja värskete linnakodanlusele näitas ta „teist mina“ „Lauritsas“, see ei pääsnud kunstiliselt mõjule: neil negatiivseil nootidel ei võinud olla „sotsiaalset tellimist“.

Vilde nimi peaks tähendama eesti näitekirjandusele vähemasti niisama palju kui Kitzbergi oma, hoolimata ainult kolmest teosest, millest üht („Side“) pole kuigi palju mängitud ega mõistetud. Kitzberg ja Vilde on eesti ühiskondliku dialektika peegeldus näitekirjanduses. Otsib ja leiab Kitzberg positiivseid kujusid minevikust või oleviku külast, Vilde näitab teist külge. Ta näitab härradele Vestmannidele väärtuste ümberpaigutajat Vestmanni ja ta õilsaid spekulatsioone, demonstreerib lootusrikast inseneri ja kirjanikku Sanderit, kuid ka nende ideaali ja ohvrit kultuuriloomisel — Leo Saalepit. Ta paneb seltskonnategelase ühe žestiga arvustama muusikat, ta lahastab vana ja uue generatsiooni vastuolu ja arendab iseloomulist selgust. Nii monumentaalsed kui ongi Vilde kujud, nii palju sünteesi kui Vilde draamateosed sisaldavadki lavaliselt, need on ideoloogiliselt analüütilised lahastused, ühiskondlikud diagnoosid.

Kitzbergi „positiivne“ vaimu kõrval Vilde „negatiivne“ arvustus oli kahtlemata ühiskonnas tekkivate otsimiste teine külg. Kumb neist kirjanikest oma draamateostega on viinud eesti kirjanduslikku ja näitelavalist kultuuri enam edasi? Küllap ometi „negatiivne“ Vilde oma särkeleva vaimu, oma tüüp-kujudega, oma terviklikkusega.

Eesti linnapärase kunstiteater tekkis selle sajandi aastail enne maailmasõda. Peame selle uusaegse teatrivormi sissejuhatajaks K. Jungholz'i juhitud T a a r a teatrharrastusi, selle küpseks perioodiks K. Menningi V a n e m u i s e saavutusi, selle tehniliseks tõusupunktiks uue Estonia teatrimaja avamist H a m l e t i ettekandega. See tunduv järk on kasvatanud rea väljapaistvaid kunstiteatri näitlejaid, selles järgus on tekkinud lavastus.

See ajajärk oli linnade eestistumise ja Eesti kiire linnastumise ajajärk. Teatri-tehniline areng oli sel ajal nii kiire, et eesti-keelne algupärane repertuaar ei suutnud tekkida sama intensiivsusega. Ei tekkinud ka sel määral uue eestikeelse linnaihiskonna ideoloogilist sisu, et see oleks võinud kristalliseeruda üldse kirjanduslikus loomingu, seda vähem veel draamakirjanduse loomingu.

Oli üsna paratamatu eesti kunstiteatri tekkimine maailmakirjanduse repertuaari najal. Sest Eesti viimised Euroopasse ei võinud olla veel juttu, küll aga tundis eilne talupoeg vajadust olla kui mitte Lääne-Euroopa, siis vähemasti Ida-Euroopa kultuurilise linnakodanluse pinnal oma kunstiharrastusilt. Mis sest, et sama Ida-Euroopat varsti otse obligatoorselt hakati hindama üleoluga! Ja et siin juba kunstiteatri esimesist katseist peale saksa väike haupt-

mann ja miniatuurne ibsen, siis aga Ibsen, Hauptmann ja isegi Shakespeare pidid satuma lavale.

Gustav Suits sõnastas 1913. aastal eesti vastava repertuaari puudumise põhjused H a m l e t i proloogis:

Ei luule kosu sääli, kus suurem lust on nähete veel toorelt neelamine, kus ilu asemel loob mõnitust tõe, paiste, ikke, rikke hõõgumine! Mis näeme näitelava rampides, on olemine-mitteolemine, kõik alles sünnituse krampides.

Eesti ühiskondliku drama loomine Vildelt oli neil ajal etteruttamine ajast, pioneeritöö ideoloogilises mõttes; seepärast praegu võib tunda teda nii kaasaegsena. Kitzberg oli ideoloogiliselt vähem valiv, kuid ta tähistas krooniku osavusega ümbritsevat elu. Kuid nende erandlike draamakirjanike kõrvale ei tekkinud teisi — maha arvatud üsna vähesed erandid, kes ei pääsnud ka mõjule.

See ühiskonna kiire kujunemine, olude muutumine on olnud edaspidigi nii kiire, et see ei ole võimaldanud eestiainelist draamaloomingut. See on kallutanud küll ühe ja teise kirjaniku pakkuma vastet neile meeleoludele, mis näivad olevat päevakorras, kuid lähemad nädalad kummutavad siiski need ennatused.

Pärast Kitzbergi ja Vildet esinenud näitekirjanikud elavad alles. Nende juures võib leida mõnegi hea ja huvitava joone — Raudsepa pillerkaaritav vaimukus ja „elulähedus“, Metsanurga tõsine ja lihasuretav jultustamine. Ühe vallatus on olnud teataval määral negatiivne, teise tõsidus (ükskõik mis ideoloogiaga!) positiivne, Adsoni muinsusdraamad ja Kärneri ilikaasaegsed, Visnapuu „Sohk ja pojad“ ja „Otepää all“ koos mõlemad.

Pärast Vildet ja Kitzbergi on antud muidugi lavaliselt väga väärtuslikku; selle repertuaari elulähedus aga on sundinud mõnegi asja aktuaalsemaks vanavaimulise ajalehest ja uuevaimulisest kohvikujutust. Olgu et ühel või teisel juhul piibliaine on pakkunud huvitava probleemdraama võimaluse, ei ole peale A. H. Tammsaare „Juuditi“ ka see aineala suutnud eralduda muidu nii vajalisest „elulähedusest“. Muinsusdraama on leidnud endale turu, hoopis laiemana kui seda oli Kitzbergi „Libahundiil“ ilmumise ajal.

Meieaegne ühiskondlik liikumine ei ole arenenud nii selgesti, et selle najal oleks võinud tekkida drama seevõrra julgesti oma aja arengu peegeldajana kui oli Kitzberg või Vilde; on võinud tekkida luuletus, kergeimini loodav kirjanduslik vorm, on tekkinud ka novell ja romaan, kuid drama tek-

kimine eeldab vaimset ja ideoloogilist selgumist selles ulatuses, et see ei aseta nõudeid mitte ainult lugeja publiku poolt, vaid ka külastajailt; et see uus tunnetamine ei ole küps mitte ainult kaaluvalle lugejale, vaid et see oleks omane ka teatrikülastajale, mitte enam mõistusepärane, vaid tundeomane.

Agaku paari aasta otsas jälle rida repertuaariloojaid on sunnitud algama oma uut nahaheitmist ja oma vana Aadama maha-salgamist, oleks ülekohtune nõuda viljakamalt draamakirjanikelt nii masside kui ka tippude soovide täitmist, samal ajal agaku julgust oma silma järgi asju ja olusid kujutada.

Esiialgu on tegemist eeltöödega, mis peavad silmas otsest või kaudset tellimist.

Kuid neist eeltöödest küllap tekib uus draama. Pärastsõjane linnastumisprotsess on olnud hoopis teiselaadiline kui ennesõjane; maailmavaatelised muutumised on olnud üsna kiired nii üksikute kirjanike kui

ka linnateatrite võimaliku publiku juures. Ühiskonna areng pärastsõja-aastail on olnud kiirem, kuid ilma sellase suunakindlusest kui enne sõda. Kui ühes või teises suunas on jõutud nii kaugele, et „Mikumaridi“ on natsionaliseeritud (vt. „Tänapäev“ nr. 5), siis muidugi näitekirjanikud pakuvad ette teatud suunas. Kuid publik on see, kes korraldab teatreis repertuaari selektsiooni. Kui praegu külanäitelava on tõelise tähelepanuta, siis seegi ehk paneb enese maksma ühel või teisel teel. Ja praegune aeg ei ole küps selleks, et tõmata suuri üldistavaid jooni viimase aja arengusse ja näidata koguni ette tuleviku teid.

Ei tarvitse siis arvata, et eesti draama üldse ei saa tekkida. See teatritehniliste harjutuste periood, mis praegu ikka veel kestab, on üheks tõestuseks, et on käes eeltööde periood, ja draamakultuuri teatud astmelt küllap algab uus edasimineku, esitsemise muidugi üksikute edasitungijate kaudu.

Eesti teatrite töökava 1935/36. a. hooajal

„Meie teater peab rahva ülesehitamise töös kaasa aitama, ta peab näitama elu positiivset külge, et rahvas läheb vastu paremusele, et elu on täis jõudu, mis meid iseseisva rahvana paremale järjele viib. Neid illusioone peab teater rahvale andma.“

Rüigivanem K. Päts — teatripäeval 1935. a.

ESTONIA

Kaks tähtsat sünnipäeva langeb „Estonia“ teatri eeltulevale hooajale: „Estonia“ selts saab seitsmekümne-, teatri tantsurühm kümneaastaseks.

Tänu o.-ü. „Estonia“ lahkele vastutulekule teater on saanud läinud suvel eeskujuliku pöördlava ja on ka täiendanud lavavalgustust (rõduprojektorite j. t. seadeldiste abil). Samuti on ümber ehitatud ametlikud loozid, nii et neist nüüd võib näha kogu lava, mis seni võimalik ei olnud.

Täiesti uuendatud on näitlejate garderoobide sisseseadet, alates laiendatud kappidest ja lõpetades veekraanidega, nii et garderoobid nüüd üheski suhtes ei jäta enam midagi soovida. Samuti on orkestriruumis ette võetud täiendusi, mis peavad parandama akustikat.

Trupi koosseis on jäänud enam-vähem endiseks.

Hooaja avamine sünnib 14. septembril Wolf-Ferrari ooperiga „Madonna arded“, millele 15. septembril sõnadraama avatendusena järgneb Shakespeare'i komöödia „Kaheteistkümmesöö“ ehk „Mida soovite“. Siin näeb publik esimest korda tegevuses pöördlava.

Esimene operetina tuleb ettekandele vanameister Kalmani „Mariza“ uues lavastuses, mis samuti kasutab pöördlava. Siis tuleb Edouard Bourdet' komöödia „Äsja ilmunud“, mis, nagu seda näitab juba pealkiri, on kõige tihedamas ühenduses raamatu-aastaga, valgustades kirjanduslikke küsimusi kergel ja laiemalegi vaatajaskonnale huvitaval viisil.

Shakespeare'i „MIDA SOOVITE“ Estonias P. Põldroosi lavastusel,
A. Tuurandi dekoratsioonid.
Pildil Malvolio kostüümiskits kunstnik A. Mötuselt.

Teise ooperina tuleb lavale Wagneri „Lohengrin“, samuti uues lavastuses. Siis näeme raamatu-aasta kõige tähtsama uudisena Aino Kallase tragöödiat „Mare ja ta poeg“, mis käsitleb Viljandi toomapäeva.

Opereti uudiseks on „Sini-Doonau“, milles meespeategelasena esineb Johann Strauss, kelle viisidest ka koosneb muusika.

Esimest korda „Estonia“ laval saab sõna Ameerika kuulus näitekirjanik Eugene O'Neill oma päikesepaistelise komöödiaga „Oi, noorus“.

Ooperi alati läbilööva raudvarana tulevad ettekandele „Pajatsid“ ja „Talupoja au“.

Teatri tantsurühm pühitseb oma sünnipäeva Tšaikovski „Pähklipurejaga“. Sellega oleks siis arvatavasti ka hooaja esimene pool läbi.

„Estonia“ teater läheb uuele hooajale vastu suurima töörõõmu ja samasuguste lootustega.

Shakespeare'i „MIDA SOOVITE“ Estonias P. Põldroosi lavastusel, A. Tuurandi dekoratsioonid

Pildil krahvinna Olivia ja hertsog Orsino kostüümiskitsid kunstnik A. Mötuselt.

VANEMUINE

„Vanemuise“ teatri eelolev hooaeg peaks ja töötabki nii sisuliselt kui ka vormiliselt mitmeti erineva eelmisist. Selle põhjustajaks on juhatuse ja peakoosoleku poolt läbi viidud reformid teatri juhtimise ja siseelu ümberkorraldamises, nagu teatri seltsist lahutamise ja oma eelarve piirides tegutsemise võimaldamine, teatri juhtimine uutel alustel, kus teatri tegelikuks valitsejaks ja korraldajaks on teatrivalitsus, kes teatrit juhib automaatselt teatrivalitsusse kuuluva teatri direktori kaudu, kellele on kindlustatud, võrreldes varemate aastatega, avaramad tegutsemisvõimalused.

On aastaid vana küsimus, kas kogu Eesti teatrielu juhtimise ja korraldamise sobivaimaks vormiks on selle teostamine teatri seltside kaudu? Olgugi et enamais arutis on asutud eitavale seisukohale ses küsimuses, pole siiski osatud leida uusi, seltse asendavaid, valitsemismooduseid. Ent teatrielule on mõjunud tervendavalt ka teatrivalitsuste instituudi sisseseadmine ja teatri direktorile ja kunstilistele juhtidele tõkestamata tegevuse võimaldamine.

Eesti teatreis peaaegu sobivaima teatrivalitsuse moodustamise võimaluse on leidnud endale „Vanemuise“ teater, kus uus teatrivalitsus seltsi põhikirja järgi koosneb järgmiste organide esindajaist: a) seltsi peakoosoleku poolt valitud esindaja, b) seltsi juhatuse esindaja, c) haridus- ja sotsiaalministeeriumi esindaja, d) Tartu linnavalitsuse esindaja, e) teatri direktor. Seda koosseisu võinuks võib-olla täiendada veel teatri kunstilise pere esindajaga, sest kellele on teatri heakäik südamela lähem kui teatri kunstilisele juhatusele ja näitlejaskonnale! Aga et teatri kunstilisele tegelaskogule teatrivalitsuses esinduse andmisega on seotud ka rida väärnähtusi, siis see küsimus vajab pikemat objektiivset kaalutlemist omaette.

Teatrivalitsuste kaudu teatri juhtimine ja teatrile oma ilmekuse andmine on mõeldav seni, kuni teatrit juhtiva kollektiivi enamus on üksmeelne ja järjekindel, selle lagunemisel peab teatri juhtimise ja edasijõudmise usaldama alatud mõtete ja teeside sügavamale kandjale. „Vanemuise“ teatrivalitsuses on õnneks see ühtlane ja üksteist mõistev kollektiiv blemas, ning see olgu „Vanemuise“ teatri edu pandiks.

„Vanemuise“ teatrielu juhtiv teatrivalitsus loodab, et vana „Vanemuine“ on olnud auväärne eesti teatrikunst arendamise kolle, kuigi aja jooksul seal nii mõndki on läinud teisiti kui see oleks pidanud olema.

Käesoleva hooajaga peab Tartu teatrielus algama uus ülesehitav ajajärk — 70-dal juubeliaastal peab toimuma uuestisünd.

A. Mälgu „MEES MERELT“ Vanemuises K. Otto lavastusel, V. Haasi dekoratsioonid.
Pildil II vaatus skits — kapten Ranna õu.

Selle loosungi all on teatri kogu pere rakendunud töösse täie innuga, ja niisugusest tööhoost kantud töötulemusi pakub algav hooaeg publikule usust, et see ei jäta nende ennastalgavat tööd kviteerimata teatri külastamise näol.

Teatri kunstilise külje tõstmiseks on kutsutud ametisse mitmed erialade juhid.

Liikumisjuhiks on prl. J. Urbel, kelle ülesandeks on näitlejaskonna kehalise arengu ja elastsuse eest hoolitsemine võimlemise ja kehatehnika abil, kogu lavalise liiklemise järelevalve. Liikumisjuhi juhtida jääksid ka ellukutsutud tantsurühmad, millised praegu töötavad edukalt kahes koosseisus. Vanemasse, laval esinemise võimelisse, rühma kuulub 12 ja nooremasse 26 tantsijat.

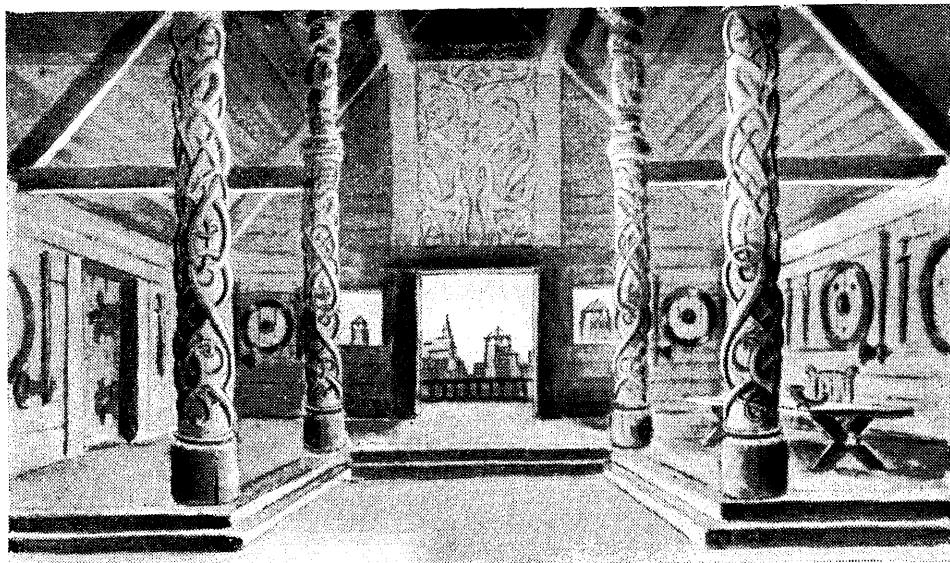
Diktsiooni- ja hääldamisõpetaja kohuseid täidab peanäitejuht K. Otto, kel selleks on olemas teatrikooli töö mitmeaastane praktika. Hääleseadmise ja lauluõpetamise küsimus on esialgu veel lahendamata. See lünk loodetakse täita Tartu kõrgema muusikakooliga sobiva töökontakti loomise ja kultuurkapitalist saadavate tegelaste edasiarendamise summadega laulutundide sisseseadmisega.

Näitlejaskonna isetegevuse arendamiseks korraldatakse nii teatri juhtivate jõudude kui ka näitlejate liidu, kunstiklubi ja teiste algatusel seeria loenguid teatri teoreetilistest küsimustest, teatri eetikast, dramaturgiast, teatri ajaloo jne., lähtudes sellest, et teater haarab endasse kõik kunstivallad, olles n.-ü. kunstide sünteesi paigaks. Osa loenguid oleks ainult teatri tegelaste vahelisi, kuna mitmed küsimused võiksid huvitada ka laiemaid hulki, tulles ettekandele vastavalt referaat-õhtuil, kontserthommikuil ja kunstiklubis. Erilist rõhku loengute korraldamisel tuleb panna just näitlejate isetegevusele.

Seda näitlejaskonna isetegevust peaks soodustama ka hooaja algusest väljaantav informatsiooni-bülletään „Vanemuise teater“, kus sõnavõtt on võimaldatud ka näitlejaskonnale ja publikule.

„Vanemuise teater“, mille esimene number ilmub hooaja alguseks, tahab olla teatri ja publiku üksteisele lähendajaks, tahtes pakkuda ülevaadet kogu teatrielu kavatsustest, valgustades eriti „Vanemuise“ teatri tööd ja selle põhimõtet. Bülletään ilmuks perioodilise väljaandena iga „Vanemuise“ teatri elus tähtsama sündmuse ja suurlavastuste puhul.

Uute jõududega on „Vanemuise“ teatrit püütud täiendada niipalju kui see antud hetkel oli vähegi võimalik. Peale peaaegu kõikide teatrite juurest „Vanemuisele“ võidetud uute näitlejate on tegelaskogu ja n.-n. teatrikooi täiendatud veel väljaspoolt võetud uute jõududega. Seni on vastavalt katseil käinud 92 inimest, kelledest teatritöösse vastuvõetuid on 19. Uued inimesed on jagatud tantsurühma, kaastegelaste kogusse ja õp-

E. Aava „Vikerlased“ Vanemuises H. Uuli lavastusel, V. Haasi dekoratsioonid. Pildil III pilt — Sigtunas Olafi lossi sisetuus.

perühma. Peab rõõmustavalt märkima, et viimasesse on astunud ka inimesi „Vanemuise“ varem pere hulgast.

Teatri kunstnikepere vajab veel täiendamist kunstnik-kostümeerija ja kunstnik-konsultandi näol. Esialgu vastavad vilunud jõud puuduvad, aga katsetama peab siingi ja noore pr. Karin Siimu esimesed kostüümi-kavandid töötavad mõndki huvitavat.

*

Teatri kunstiline ülesehitamine pole teostatav aasta ega kahega — see nõuab rea aastaid. Selles ülesehitustöös pole isegi võimalik märkida üksikuid etappe, mis aja jooksul peab olema läbi viidud, näiteks: mitmest eri teatrist kokkutulnud näitlejate üheks ansambliks liitmine, praeguse õpperühma nooreks lavakollektiiviks kasvatamine, kogu näitlejaskonna arendamine niikaugale, et iga näitleja oleks suuteline valitsema oma häält ja keha, oskama hingestada iga osa ning suutma häälestada ja kasutada oma tunnetusregistrit jne., ent kui pole võimalik määrata lavaliselt kasvatava töö tempo ja tagajärgede tähtjaks saavutamist, peab olema kindel suund ja oskus rakendada ülesseatud eesmärkide kättevõitmiseks. Võib tekkida küsimus, kas jatkub meil selleks küllaldaselt aega ja ainelisi võimalusi? Sellele on ainult üks vastus — p e a b j a t k u m a ! Töö korraldamisel olgu vaid väljutud põhimõttest, et teatri ülesandeks ei tohi olla see-võrra kõnelda ja õpetada kui haarata ja veenda. Ei tohi unustada, et teater on kõige suurem, kümnete tuhandetega vahenditult kokkupuutuv kunstiala, ning sellasena võib ta levitada oma kasvatavat mõju.

Kas on teatril kõige selle läbiviimiseks olemas vastavaid näitlejaid ja juhtkond? On — ega ole ka. Kui meenutada, et aastate jooksul on jäänud „Vanemuisest“ eemale kõik „täbed“ ja rida nimekaid näitlejaid ning et teatril praegu puudub ansambel, siis peaks küll ütleva, et ei ole. Tuletades aga meele oma kui ka paljude välismaa teatrite arenemiskäiku peab märkima, et oma loomulikulise prima on paljud teatrid pakkunud igas teatris endas kasvanud ansambli kaudu — seda meil Eestis omal ajal „Vanemuine“. hiljem Draamateater, siis Draamastuudio ja viimati Tallinna Töölisteater. Neil kellelgi pole nende õitseaja alates olnud kasutada stare, vaid kõik nad on alanud noore või keskparase, ühtlaselt arenenud näitlejaskonnaga; kuigi igas ansambelis hiljem üksikud anded on arenenud edukamalt ning sama ansambli kaudu võitnud endale kuulsuse ja nime. Sellest seisukohast vaadatuna võib ka „Vanemuise“ näitlejaskonna kohta ütelda, et sobivat materjali oli küllalt — on vaia ainult meistreid, kes sellest oskavad voolida.

„Vanemuise“ praegusest peanäitejuhust K. Ottost teame, et ta „Tõe ja õiguse“ lavastuste tsükl. A. Kivi „Seitse venda“ ja teised lavastused peamiselt just noorte näitlejatega olid Draamastuudio teatri viimaste hooegade lavastuste parimaiks. See julgustab lootma temalt sama arendavat ja edasiviivat tööd ka „Vanemuises“.

„Vanemuise“ senise teatritöö kande osa on lasunud vanemal näitlejaskonnal, ent seda on vaja värskendada noortega, kelle ridadesse on vaja koondata neid, kes juba midagi võivad, kui ka neid, kel selleks on olemas ainult annet ja eeldusi. Nii noored kui vanadki peavad kasvama ja sulama ühiseks perekaks, jagunemata omavahelises läbikäimises klassideks või kategooriaiks. Käesolevast hooajast peale pole „Vanemuise“ teatris eri operi-, opereti- ja draamanäitlejaid, vaid on ühine näitlejaspere, kelle parimaiks liikmeiks peetakse neid, kes on suutelised ühevõrdselt väärikalt esinema igal alal. Sellest seisukohast lähtununa toimub ka näitlejaskonna täiendamine või teisel juhul peavad üksikalade jõud olema oma eriala parimad.

„Vanemuise“ ülesehituse töö on alanud. Selts ja teatri valitsus on oma ülesanded jaganud kindlapiirilisel ja mõlemal on täita suuri ja tähtsaid ülesandeid. Ajaga, mille jooksul teatri valitsus, juhtkond ja tegelased suudavad „Vanemuisele“ võita tagasi ta endise domineeriva osa Eesti teatrite peres, püüab seltsi juhatus vabandada praegusest suurest võlakoorast ja ehitada üles Tartule uue ajakohase teatrisaali.

Ja ega kolmaski, see tähtsaim, teatri publik, jää sel juhul kõhklejaks ega vaikselt kõrvalt vaatajaks, vaid tuleb ja aitab kaasa.

DRAAMASTUUDIO TEATER

Draamastudio algab uuendatud ja täiendatud koosseisuga lootusrikkalt uut hooaega. Riigi eelarve kaudu rohkem toetatuna kui varem kultuurkapitali kaudu vaatav Draamastudio julgemalt tulevikku.

Draamastudio ühing astub käesoleva aastaga oma 16. aastasse. Seega võib ühing käesoleval hooajal vaadata tagasi oma 15-aastasele edurikkale tegevusele. Esimesed neli aastat on kulunud esimese teatrikooli õpilaslennu ettevalmistamiseks, seega noore ja elujõulise teatri rajamiseks.

Draamastudio teater avab oma hooaja dramatiseeringuga meister Tammsaarest. Sellega paralleelselt annab ta Mälgu algupärandi „Mees merelt“ ning lisab sellele suurmeistri Ibseni tugevaima tüki „Kummitused“ Liina Keimaniga. Tehniliselt teostatakse see nõnda, et üks koosseis läheb ringreisile Tammsaare „Härra Mauruse 1. järgu kooliga“ ja teine koosseis võtab kaasa Mälgu „Mees merelt“ ning Ibseni „Kummitused“.

Nagu juba töö algusest nähtub, on Draamastudio teater jäänud ustavaks oma kunstilisele credole — anda võimalikult rohkesti väärtuslikke algupärandeid ja lisada sellele väliskirjanduse paremiku, kuid viimast ikkagi seoses meie vaimuelu nõuetega, sest väliskirjanik, kui ta tuleb repertuaari, peab olema meile vajaline meie kultuuristumistöös.

„Härra Mauruse 1. järgu koolis“ on A. Särevi dramatiseering Tammsaare „Tõe ja õiguse“ 2. köite järgi. See dramatiseering on A. Särevi esimene dramatiseering üldse ning kujutab Indrek Paasi kooliskäimist Mauruse 1. järgu koolis. Ei ole midagi ütelda ei Tammsaare ega Särevi kohta. Need inimesed vastutavad.

Mis puutub selle dramatiseeringu lavaletoomisse, siis seekord dramatiseeriija lavastab ise ning näitab oma ansambelis peale draamastudiolaste tuntud Tammsaare kujude kehastajate Mauruse peaosas juba üldiselt tuntud Ed. Türki ja võrratu isiklikult kõrvalosades A. Sunnet.

A. Mälgu „Mees merelt“ on tüübikindlam ja lavalisem kui „Isade tee“, parimaid Mälgu näidendite hulgas. Tüki lavastab Paul Sepp, äratades huvi taastulemisega Draamastudio teatri tegevusse. Ka „Mees merelt“ annab publikule võimalust tutvuda uute lavajõududega Draamastudios.

Kuidas seisab aga repertuaaris korruga Ibsen oma „Kummitustega“ (varemalt Eestis „Tontide“ nime all tuntud teos)? Kas see pole eksitus?

Ibseni lavaletoomisega Draamastudio on lähtunud tarbest anda kergesse komöödiasse ja pealiskaudsete rahvatükkide repertuaari kalduvas Eesti nüüdispäevade lavaliteratuuris tõsist draamat ja tõsist draamameistrit. Kui me nii kergekäeliselt edasi rahvatükitseme oma algupärasest ja laenatud repertuaaris, siis jõuame Eesti laval pea olukorran, millal meie draama jaoks publikut enam ei olegi. Teater muutub sulide kooliks ja — all loeme kassat.

Ibsen on siiski katse. See katse on õigustatud seega, et 25 aasta jooksul ei ole Eestis Ibsenit enam antud, on tõusnud uus rahvapölv, kes Ibsenit enam ei tunne. Ibsen on noortele haritlastele ja õpilastele sundlektiiv, nüüd vaadatagu selle kujudesse. Teisest küljest on huvitav vaadata, mida suudavad meie nüüdisaja paremad näitlejad teha Ibsenist, mida suudab meie teatri tase.

Dramastuudio teatri tegelaskogu 1935/36. a. hooajal.

Mis puutub „Kummituste“ ideestikusse, siis see polegi nii „klassikaline“ nagu võiksime kujutella, vaid selles on küllaltki aktuaalset ja meie tänapäeva huvitavat.

Meie ajalehtede ja ajakirjade veergudelt ei kao mure meie rahva tõulise väärtuse kohta. Päriusprobleemid on vägagi akuutsed, väljasuremise, rahvaarvu suurenemise, töu väärtuslikuks muutmise, päritavate haiguste tagasitõrje, kuni haaramisega kastreerimisele — kõik need probleemid on tuliselt elulised meie ühiskonnale. Siin on Ibsen, kes kõneleb raskeid sõnu isade pattudest, mis nuheldakse laste kätte neljandast põlvest saadik. Kuid Ibsenis leidub teisigi probleeme, mis pole kaotanud tõsielu palge ees oma väärtust. Aga kõigepealt — tahame näha laval jälle tõsist dramameistrit, mitte novellisti, kes dramatiseerib oma novelle või pikemaid jutustusi.

TÖÖLISTEATER

Käesoleval aastal Töölisteatri tegevuse vaheaeg kujunes õige lühikeseks. Hooaeg kestis juuni alguseni ja juba augusti alguseks oli tegelaskond koos, et värske in-nuga alustada tööd uueks hooajaks. Hooaja avatükiks valiti J. Jaigi komöödia „Esi-vanemate kuld“, mille esietendus oli 24. augustil.

Töö teatris ei lakanud aga suvevaheajakski. Suvekuid kasutati lavavalgustuse ja lavaseadeldise täiendamiseks, kuigi sel aastal suuremaid ümberehitusi ei saadud ette võtta. Uuesti värviti üle jalutusruum ja tehti põhjalik remont riietehoiuruumis, mida ühtlasi ka tunduvalt suurendati, nii et nüüd riideid andes ja võttes ei tohiks enam tek-kida tungi, nagu seni. Teatrihoone seesmine väljanägemine on üldiselt muutunud rõõmsamaks ja meeldivamaks, niivõrd kui teatri praegused ruumid seda üldse võimaldavad.

Eeloleval hooajal pühitseb Töölisteater oma esimest juubelit, kuna ta astub oma üheteistkümnendasse tegevusaastasse. Juubelietenduse aeg ei ole veel lõplikult kindlaks määratud, arvatavasti sünnib see detsembris või hiljemalt jaanuari keskel. Ka juubeli-tükk ei ole veel kindel, kuid teatril on lootust selleks saada üht tüsedamat uut algupä-randit, milleks läbirääkimised on käimas.

Juubeli puhul antakse välja ka sellekohase sisuga juubelialbum, mis sisaldab muuseas põhjalikuma ülevaate teatri arengust ja selle kunstilistest saavutustest kümne aasta jooksul.

Teise lavastusena on ettevalmistusel Luts-Särevi dramatiseering „Vaikne nurgake“, mis valmib septembri teisel poolel ja millele ennustatakse samasugust edu nagu saavutas „Tagahoovis“. Kolmanda tükina tuleb arvatavasti mängu üks Nõukogude Vene uusim lavateos. Kaalumisel on Sergei Amaglobeli „Hea elu“, Konstantin Finni „Tühi tuul“ ja ukrainlase A. Korneitšuki „Platon Kretšet“. Edasi on repertuaaris ette nähtud Itaalia noorema põlve kirjaniku Colantuoni lõbus ja sisukas komöödia „Raha ilma tööta“, ungarlaste R. Töröki ja Th. Emödi lopsakalt eluline, ent seejuures veidi romantilise tagapõhjaga komöödia „Tütarlaps tänavalt“, prantslaste E. Labiche'i ja Marc-Micheli „Itaalia õlgkübar“ ja vene klassika vanameistri Gogoli „Kosjad“, arvatavasti ka H. Ibseni „Peer Gynt“. Meie naabrite, lätlaste ja soomlaste, kirjandusest on kavatsuseks mängida paari rahvatükki. Kindlasti tuleb mängu R. Blaumani „Sil-lamatsi rätsepad“ ja arvatavasti ka üks soome rahvatükk.

Algupäraste tükide saamiseks on autoritega käimas läbirääkimised ja loodeta-vasti käesoleva hooaja algupärane repertuaar — raamatu-aasta puhul — saab veel tu-gevam eelmise hooaja omast.

Eelmiste aastate repertuaarist tulevad kordamisele: Enn Vaiguri „Kraavihallid“, Luts-Särevi „Tagahoovis“, T. Pakkala „Parvepoisid“ (mõlemal viimasel tuleb juba lähemal ajal viiekümnes juubelietendus) ja A. Mälgu „Vaese mehe ututall“, mis läheneb oma sajandale juubelietendusele.

Ka käesoleval hooajal kavatseb Töölisteater muu töö kõrval anda paar muusika-lavastust, milleks kasutatakse Töölismuusika Ühingu muusikaliste jõudude kaasabi. Ettevalmistusel on „Korneville kellad“, kuna järgmise tükina on ette nähtud „Kolme-krossi ooper“.

Lähemal ajal algab tegevust ka teatri stuudio, mille abil loodetakse värskendada teatri nooremate jõudude koosseisu.

Näitlejate ja muu kunstilise personaali koosseis jääb täiesti endiseks.

J. Jaigi „ESIVANEMATE KULD“ Töölisteatris P. Põldroosi lavastusel, H. Tamme dekorat-sioonid. Pildil I vaatus — L. Römmer-Põlla ja O. Põlla.

ENDLA

Endla teater avab 1935/36. a. hooaja 21. septembril k. a., millal tuleb esietendusele Verdi ooper „Traviata“ Ed. Lembergi lavastusel.

Endla avab oma hooaja hiljem kui enamik meie teatreid. See on tingitud Pärnu kui suvituslinna erilisest olukorrast. Suvitushooaeg lõpeb septembri algul: lõpevad igapäevased maksuta kontserdid, suvilokaalid-kabareed tulevad üksed jne. Publikul on tarvis natuke tömmata hinge kahe hooaja vahel ja seepärast ei ole ka Endlal soovitatav avada oma hooaega enne septembri keskpaika.

Näitlejate koosseis on jäänud endiseks, välja arvatud prl. Maasik, kelle asemele tuli pr. Mikk-Murakin. Kevadel ajakirjanduses ilmunud sõnumid mõne näitleja siirdumisest mujale osutusid enneaegseiks.

Algaval hooajal tulevad lavale esimeses järjekorras peale „Traviata“: Vaiguri „Kraavihallid“, Fodori „Dr. Szabo“, Mälgu „Mees merelt“ ja t. Nagu kogemused on näidanud, ei ole kunagi kasulik liialdada arvuliselt muusikalavastustega. Nende arv on piiratud kolmega.

Möödunud hooaeg lõppes Endlale õnnelikult. Publiku arv suurenes tunduvalt ja ühes sellega suurenesid ka kassad. Hooaeg lõppes väikese ülejäägiga. See kõik näitab, et ka publikuga oli kontakt hea. Seepärast läheb Endla vastu uuele hooajale usuga, et see kujuneb edukamaks kui eelmine.

UGALA

Mitmeti kergema südamega kui varemalt astub „Ugala“ seekord uude hooaega. Ei ole killunenud lavakollektiiv, nii nagu tihti eelmistel hooaegadel, millal tööd tuli alustada näitlejaspere riismel. Läänud hooaja lõpul lahkus „Vanemuisesse“ ainult karakterosades esinenud meesjõud J. Jürgenson, kelle asemele teater palkas tenor Johannes Vedrase. Kõik teised jäid, samuti kunstiline ja näitejuht, kel seega on tuttav inimmaterjal, millist ta peab juhtima hooaja kestes. See tekitab lootuse, et teater algava hooaja kestes suudab astuda lähemale oma lavaloomingulisile sihtidele. Kas suudame aga saavutada seda, mida tahame, on muidugi veel enam kui küsitav, kuid loodame vähemalt nihkuda sammu edasi.

Eeldusi edukamaks tööks omab teater eeloleval hooajal aga teisigi. Olgu niretatud siinkohal tehniliste uuenduste sari, milline teostus suvevaheajal laval ja lähendas seda ta seniselt ebamääraselt seisukohalt tunduvalt tõsiilmelisele teatrilavale. Ümberkorralduste järele on muutunud lava nii ilmet kui ka praktilisuselt, võimaldades mõndki lavastuse tehnikalt enam mullusest.

Suurimaks mureks on aga teatril olnud aastate kestes vanad võlad, mis on võtnud nii võimalused kui ka röövinud tahte tööks. Käesolev hooaeg erineb selleski osas suuresti eelmistest, kuna uus pikaajaline laen võimaldas katta tegelaskonna saamata palgade võlad ja täitis hooajakski n.-ü. augud, millised varemalt neelasid etenduste summasid ja jätsid tühjaks tegelaste taskud. Üks kohalik leht märkis väga tabavalt, et „Ugala“ elus oli ainukordne ja ajalooline silmapilk, kui saabus rahasumma, ja hetk, kus teater ei võlgnenud tegelasile sentigi palka. Sellest ennustati hoogu ja edu, ja seda ootame ning loodame meiega, teatri tegelaskond.

Milliseks kujuneb eelolev hooaeg „Ugalas“? Sellele on veel vara püüda vastata, kuna mõndki on veel lõplikumalt selgumata. On vaid kindel, et algupärandid nihkuvad repertuaaris veelgi enam esiplaanile kui nad olid seda eelnenud hooaegadel. Algupärandil olgu eesõigus ja eelistatud seisund tõlketeoste ees — see on põhimõte, millist dikteerib kõige kindlamini aeg ja eriti teostuv raamatu-aasta. Selle heaks kordaminekuks ja algupärase raamatu-kultuuri süvendamiseks tahab teater aidata võimaluste piires kõigiti kaasa. Kuid endastmõistetavalt ei unustata selle kõrval häid ja väärtuslikke, edasiviivaid tõlkeid, kuigi eelistame rahuldavat algupärandit heale tõlkele.

Tõlgete kõrval sõnalavastuste osas tahetakse panna erilist rõhku algupärasele laulmängudele kõrvuti operettidega, milliseist on soov anda vaid tõesti häid ja võimalikult väärtust omavaid. Eelkõige aga lavastab „Ugala“ algupärase „Igavese legendid“, millisele ta seab kõrval „Kõrvelaulu“.

Läänud hooajal andis teater maakonnas ja teistes linnades ning alevites kogussummas 34 külaskäiguetendust. Maad ei taha „Ugala“ unustada käesolevalgi hooajal, kuigi vahest ei suudeta etenduste arvu viia sellasele kõrgusele. Läänud hooajal, asudes korraldama suurema hooga ringreisi-etendusi, sai selgeks, kui tähtis on viia tõsist

teatrikunstis maale, laiemate rahvakihtide ja -hulkade sekka. Kiila- ja magasiapidude kultuse aeg kultuuristunud maal on läbi, maa januneb kunstiküpset näidendit. Seni aga, kuni maal puuduvad võimalused rajada kunstiküpset teatrit, olgu linnateatrite ülesandeks viia lavakunsti selle mõiste täiskujus maale. Selle põhimõtte võttis „Ugala“ omaks mullusel hooajal, asudes ühtlasi sammuma edasi selles suunas. Ka eeloleval hooajal „Ugala“ tahab olla mitte ükski Viljandi, vaid ka Sakalamaa teatriks.

Peab aga märkima, et kuuldustel, nagu unustaks „Ugala“ linna või jätaks ta tagaplaanile, ei ole alust. Kuigi „Ugala“ andis käesoleval hooajal (25. augustil) uudis-lavastuse, M. Pagnoli „Fannyga“ avatenduse maal, Tarvastus, ei peeta seda ametli-kuks hooaja avamiseks. Hooaja avab „Ugala“ 7. septembril linnas sama tükiga, millele järgneb peatselt hooaja avamine muusikalavastuste osas „Igavese legendiga“. Järgneb Mälgu „Mees merelt“. Rööbiti etendustega linnas antakse neid aga ka maal, kusjuures teostatakse tugev valik. Majanduslik olukord „Ugalas“ on muutunud eelseisval hooajal pisut kergemaks, see mitte ükski ei võimalda, vaid ka kohustab suuremale ja ulatuslikumale tööle. See on meie kohus ja seda kohust püüame täita vastavalt oludele ja võimele. „Ugala“ eelolev hooaeg on suur — vahest suurem kui eelmised — tööhooaeg.

NARVA TEATER

Provintsi, siin ka Narva, õnnetus ja saatus on oma kunstilises eluavaldusis olla ikka järelesammujaks pealinnale. Pealinn koondab endasse kõik parema, provintsi peab leppima vaid järelejäänuga. Pealinna kunstiasutused saavad suuremate riiklike teoste osalisiks, mis võimaldavad neile märksa avarama edenemise ja arenemise, provintsi omad peavad ajama läbi piskuga oma jalgal.

Nii on see provintsi kõikide kunstiasutustega, nii on see ka teatriga.

Kui pealinna ajalehed oma veergudel käsitelevad tõsisemalt vaid pealinna teatrite küsimusi, siis on ju kõigile teada, et neid teatreid sellele kõrgemale pinnale on viinud kahtlemata suurem seltakondlik ja riiklik toetus, kuna provintsi teatrid on olnud ja peavad jääma ka lähemas tulevikus neile järelesammujaks, sest omapärase kunsti loomiseks puuduvad neil majanduslikud võimalused. Kuid elujõulised provintsi teatrid, olles eelpostideks pealinnale, väärivad siiski enam tähelepanu. Nad omavad suure tähtsuse meie uute noorte kunstnike leidmises ja arendamises. Kui palju noori andekaid näitlejaid on võrsunud provintsidest, ja poleks neil olnud võimalusi oma loovat annet rakendada kohapeal, oleksid need anded läinud kaduma meie rahvale, sest paljudel looduslikel annetel pole võimalust oma arendamiseks kasutada pealinnas, vaid nad peavad leidma selleks võimaluse oma kodukohas — provintsis.

Nii on olnud ka Narva teater väga tähtsaks eelpostiks pealinnale ja ka teistele provintsi teatreile. Narva on saatnud välja nii mõnegi andeka näitleja ja kunstitegelase, ja teeb seda loodetavasti edaspidigi.

Mis puutub Narva teatri eelolevasse hooaega, siis loodab ta, et see peaks kujunema märksa kunstiküpsemaks kui seda oli eelmine, hoolimata sellest, et tal tuleb võidelda suurte majanduslike raskustega. Teatri majandusliku elu juhtimise kui ka kunstilise järelevalve on võtnud endale „Võitleja“ esimees härra Robert Jürisson, kelle õnnelikul juhtimisel eelmisel aastal „Võitleja“ majanduslik olukord on tunduvalt parenenud. Kunstiliseks juhiks on F. Pettai, kes oma laialdaste kogemustega on eelmisel hooajal Narva teatri kunstilist taset märgatavalt tõstnud. Näitlejate ja muu personali koosseis jääb endiseks. Juure tuleb endine teatri karakterosade mängija Ants Berger, kes mõned aastad seisis teatrist eemal, ja noortest jõududest laulja-näitleja H. Meltsas. Samuti täiendatakse ka teatri koori uute liikmetega.

Hooaeg avatakse septembri alul ühe Võru noorkirjaniku (kes oma nime ei soovi avaldada) näidendiga „Ihnur“. Edaspidises repertuaaris on ette nähtud sõnalavastuste alal „Kraavihallid“, „Inimene silla all“, „Mees merelt“, „Hooldaja“, „Ideaalne abikaasa“ ja „Tsüaanikaali“; operetidest „Metsaülema tütar“, „Igavene legend“, „Korneville keld“, „Tsarevitš“ ja „Hawaii lill“.

Eelpooltoodud repertuaaris võib tulla muudatusi vastavalt võimalusile ja nõudeile.

KANDLE TEATER

Üheksa-aastase tegevuse vältel on „Kandle“ teater tegutsenud üldiselt päris rahuldavalt ja võib ütelda, järjekindla tõusuga. Kuna aga publik esitab järjest suuremaid nõudeid teatri vastu, peab peale kunstilise külje ka teatri majanduslik külg olema tugev. „Kandle“ teater, saades toetust ainult 25% oma eelarvest, on sunnitud paluma abi seltskonnalt. Sel põhjusel on käesolevast sügisest alates „Kandle“ seltsi juure asutatud autonoomne teatri haru, kus on liikmeiks Võru tuntuimad teatrisõbrad.

Teatri juhtimine sünnib teatri juhatuse ja valitsuse kaudu. Teatri tegelikuks juhiks on teatri valitsus, mis koosneb neljast liikmest. Teater algab tegevust juba Võru näituse ajal, 14. ja 15. septembril. Kavas on operetid „Viktoria ja ta husaar“ ja „Monmartre'i kannike“ ning sõnalavastusest „Kraavihallid“. Tegelik teatri hooaeg algab 28. septembril.

1935/36. a. mängukavas on: Mälgu „Mees merelt“, Luts-Särevi „Vaikne nurgake“, Raagi „Mässu vaim“, Kitzbergi „Püve talus“, Katajevi „Lilled tee“, Ibseni „Peer Gynt“, Berri „Naisadvokaat“, Verneuili „Maksumaksjate kool“, Indingi „Inimene silla all“ ja „Eeljuurdlus“. Operettidest tuleks Rombergi „Kõrvelaul“, Eisemanni „Mootorpruut“ ja „Tsarevits“. Tulevad ka lavastusele mõned lastenäidendid.

Shakespeare'i „MIDA SOOVITE“ Estonias P. Põldroosi lavastusel, A. Tuurandi dekoratsioonid. Pildid A. Tuurandi I ja II vaatuse lavaseadeldise skits pöördlavale.

„... võtame oma töö juhtnööriks ja sihtjooneks õpetada, kasvatada ja korraldada oma rahvast tööle ja teole. Korraldada oma rahvast, samuti kui iseennast tööle ja teole lavategevuse kaudu, see tähendab leida ainet ja leida valikut kõigeks selleks, mis ühistaks tööd, mis sünnitaks meis vaimustust töö vastu ja mis avaks meie kõigi hinged sellele, mis kannab tõsist tööd ja sünnitab tõsist tegu.“

Peaminister K. Eenpalu — teatripäeval 1935. a.

IN MEMORIAM

Antonina Kusminina (Niina Arula) † 4. VII 1935.

Vikatimehe järjekordse „Estonia“-rännaku ohvrite seas on Antonina Kusminina surm vast kõige traagilisem. on ju peaaegu ikka ootamatu küllaline, kuid vahest koputab ta ka sisse tules. Kõnealusel juhul astus ta aga sisse koputamata, ning viis ära õitse aastates nooriku, kellele võib-olla elu alles naeratas...

Antonina Kusminina (uue nimega Niina Arula) sündis 4. 3. 1904. a. „Estonia“ koori astus ta 1921. a., kui konflikti pärast uendati peaaegu tervet koori koosseisu; seega käesoleval hooajal ta võinuks märkida oma 15-a. tegevust. Omades kauni hääle (sopran) ja mitte igapäevase välimuse, anti talle ooperites (Traviata, Rigoletto, Padaemand, André Chénier) laulda ka väikesi osi.

Suri 4. 7. s. a. autoõnnetuse tagajärjel. Ta surm meenutab detailideni neil päevil Euroopat vapustanud surma: õnnetusest autoga, mida juhtinud armastatud mehe käsi!

Puhka rahus...

A. Ü.

Tänavune vihmane juulikuu pakkus vikatimehele avarat tegevust, eriti avarat veel nende juures, kes, väsinud kutse- lise pingutavast tööst, ootasid tervendavat ja kosutavat suve. Nii niitis too väsimatu vikatimees ja suigutas silmad igave- sele unele kahel muusikainimesel „Estonia“ orkestrist...

Sinaida Valg-Bogdanovskaja † 13. VII 1935.

Sündis 17. dets. 1893, lõpetas tsaariaegse vene konservatooriumi helikunstniku diplomiga, opteerus Eestisse, astudes „Estonia“ teatri orkestrisse harfimängijana. Enne seda meie orkestri paliiter ei tunnud seda instrumenti. Tänu S. Valg-Bogdanovskaja saabumisele rikastus meie orkestreerimiskul- tuur väärtusliku lisandusega — harfi varjundirikka omapärasu- sega ja võluga. Õnneks ei jätnud ta meid päranduseta: kon- servatooriumi harfiõpetajana jõudis ta valmistada ette endale järeletulijaid, kes nüüd jätkavad seda kunstiala. Kuid kas ta suutis ja jõudis arendada oma jüngreid oma kunstilise tase- meni? ...

Ferdinand Meibaum † 19. VII 1935.

Alati erk ja kohusetruu, ausalt sooritav oma ülesannet orkestriaparatuuris ja sooritav selle nõudeid in n u g a, F. Meibaumil jätkus indu ka muudeks ülesanneteks. Ja võib-olla see ülikoormatus viiski ta meie hulgast...

Mõlemad kolleegid läksid manalasse ajal, millal kõik kaasvõitlejad olid laiali ja suvepuhkusel. Ainult vähesed võisid saata neid nende viimsel teekonnal ja visata traditsiooni- liselt kolm pihutäit mulda. Kuid seda kallimalt mälestavad neid kaasvõitlejad.

V. L.

Londoni teatrid 1934/35. a. hooajal (Kõige kirjasaatjalt)

M. Halbreich

Erilise veetlevuse ja sarmi Londoni teatrilule annab ta mitmekülgsus ja vaheldusrikkus. Möödunud 1934/35. a. hooaeg oli eriti sündmusrikas, kuna ka inglise teatrirahvas pühitses ja elas vaimustatult kaasa kuningas George'i 25 valitsemisaasta juubelile, püüdes selle tähistamiseks pakkuda parimat ja silmapaistvaimat oma alal.

Omapäraseima ja fenomenaalseima edu saavutas näidend „Young England“. Selle autor, 84-aastane Mr. Walter Regyolds, kirjutas oma teada patriootilise ja õilsa moraaliga näidendi, kus vale ja ebaõiglus saab oma tegude eest teenitud karistuse ja ausus triumfeerib. Autor võttis oma tööd väga tõsiselt, teos on tulvil isamaalist vaimustust ja kõrget paatost ning kõigi tavalise melodraama atribuutidega, ühe sõnaga — õpetlik lugu noorele rahvale. Ometigi unustas auväärne vanahärra „Young Englandi“ kirjutades ühe faktori: inglise publiku „sens of humor'i“. Publik ei võtnud teost tõsiselt! Kõige pateetilisemal kohtadel publik naeris südamlikult ja laginal. „Young England“ sai inglise kuldse nooruse lemmiktükiks. Publik käitus „Young England“ etendustel nii lähmikalt ja elas kaasa niisuguse vaimustusega sündmustele laval (muidugi vastupidiste meeleoludega kui oli seda soovinud saavutada autor!), et kord politsei kavatses isegi tüki keelda ära avaliku rahu huvides. Olgu kõrvalemärkena toodud mõned iseloomustavad tõsiasjad, mida mulle avaldas teatri direktsoon. Üks teatrientusiast käis üle saja korra seda tükki vaatamas, kolm noormeest „kuldsest noorusest“ kulusid hooaja jooksul 150 naelsterlingit pileetide ostmiseks „Young Englandi“ etendusile (keskmise pileti hind 10 šillingit). Üle 250.000 inimese käis „Young Englandi“ etendusil. Teose dialogidel oli nii suur menu, et inglise levinuim ajaleht „Daily Express“ avaldas sellest katkeid. Üks edu põhjusi oli kahtlemata näitlejate hea koosseis. Peakuju kandja, väga andekas näitleja John Oxford, kes mängis „Villaini“ osa („Villain“ on inglise teatritükkides, samuti Ameerika kauge lääne filmides, tüüp, kel on kõik negatiivsed iseloomu omadused, kes intrigeerib jne., umbes „hunt lamba nahas“), tegi seda nii loomutruult ja usutavalt, et tihti publik tema lavale ilmudes sattus hasarti ja karjus vahele.

Londoni vanimas ja esinduslikemas teatris Drury Lane's lavastati suure eduga „Glamorous Night“. See on väga luksus-

JOHN OXFORD

lik ja suurepärase lavastus, aga mul on raske ütelda, kas see on melodraama, ooper, operett või komöödia, sest kõik need elemendid kokkupandult annavad „Glamorous Night'i“. Võib-olla võiks seda mitmekesisust seletada sellega, et tekst, muusika ja lavastus on kõik ühe mehe — Ivor Novello — töö. Eestlasile see nimi ei ütle kiüll vist midagi, aga Inglismaal on see noor ja väga anderikas helikunstnik, näitekirjanik ja näitleja väga kuulus ja austatud. Nii läks ühel hooajal kolmes suures Londoni teatris kolm teatritükki, mille autor, lavastaja ja ühe näidendi peanäitleja oli Ivor Novello. Ka „Glamorous Night'is“ on peaosamängijaks Ivor Novello.

Tükk algab väga proosaliselt. Tüübiline Londoni väiketänav. Jalutab politseinik. Möödub kirjakandja. Lapsed mängivad. Kõik näitlejate liigtused on akomponeeritud muusikaga ja kogumuljes see stseen annab rütmilise ja plastilise pildi. („Drury

Lane" teatril on suurim ja moodsaimalt sisustatud lava Londonis, täiuslikem tehniline seadeldis, nii et piltide vahetus sünnib instantsiväärse kiirusega). Tuleb koju sel tänaval elutsev noor leidur. Tal on konstrueeritud niisugune televisiooniaparaadi projekt, et võib kohe näha kõigist sündmustist, mis teatud kohas sünnivad. Ringhäälingu direktor, kellele ta läheb oma leidust müüma, pakub aga väga väikese summa tööde edasiviimiseks. Selle stseeni bürokraatlik iseloom on lavastuses väga efektselt esile toodud. Noor leidur võtab küll raha vastu, ei kasuta seda aga tööde lõpetamiseks, vaid asub reisima, et kord ka maailma näha. Järgmine vaatus mängib ühes Balkani riigis. Kuninga favoriidile, kes oli kord kuulus lauljatar, plaanitseatakse atentaati, kuid Novello, kes lõbureisijana oli selles „Ruritania riigis“ (nii nimetatakse inglise operettides tavaliselt opereti kuningriike), päästab favoriidi. Muide, kuninga soosiku osas on kuulus ooperilaulja Mary Ellis, kes viimasel ajal esineb ka filmis ja keda eesti publikul on loodetavasti esteetiline nauding kuulata uusimas ameerika filmis „Paris in Spring“. Nüüd algabki romantiline ooper-operett, eksoteetiline foonil areneb väga huvitav ja originaalne armastusntriig viisirikka ja meloodilise muusika saatel. Lavastuses demonstreeritakse ka suurejoonelisi lavatehnikalisi saavutusi. Nii antakse ühes pildis suure ookeaniauriku hukkumine ja tehakse seda nii loomutruult ja usutavalt, et unustad, et oled teatris.

„Palace“ teatris C. B. Cochran, see inglise lavavõlur, lavastas suurepärase revüü „Anything goes“. Osa võtsid niisugused kuulsused, nagu Sydney Howard, Yeanne Aubert, Adele Dixon ja Peter Haddon — kõik inglise publiku lemmikud. C. B. Cochran revüüle võib läheneda kõigiti kunstilise mõõdupuuga, sest tantsud, muusika, näitleiate mäng — kõik on esmajärguline ja kõike seda juhib C. B. Cochran kaunis kunstimeel. Ta lavastab revüüd umbes nii nagu Reinhardt lavastas Offenbachi operette „Ilus Helena“ ja „Orfeus põrgus“, ning grandiooslikkuse, stiilipuhutuse ja peene maitse tõttu nimetatakse Cochran tihti inglise Reinhardtiks.

Väga suure menu osaliseks sai ka Ameerikast impordeeritud ja inglise oludesse ümber kohendatud üsna algupärase käsitlusega revüü „Stop Press“. Ameerika ja inglise ajalehtedes leidub lahter pealkirjaga „Stop Press“, kuhu trükitakse kõige viimased uudised siis, kui ajaleht on juba masinas. Tihti jääb sinna aga valge koht, kuna midagi sensatsioonilist enne ajalehe müügilelaskmist ei olnud. Üks väga kuulus inglise ajalehelord andis kord niisu-

guse definitsiooni: mis on tõesti uudis? Ja vastab: kui üks koer hammustab meest — see pole uudis, aga kui mees hammustab koera, see on uudis...

Sel lõbusal põhimotiivil ongi ehitatud see aktuaalne ja elurõõmus revüü, illustreerides satiirilise prilli läbi kõiki neid igapäevaseid sensatsioonilisi uudiseid mitte nii nagu ajalehed neid edasi annavad, vaid nii nagu nad (muidugi režissööri arvates) tõesti on juhtunud. Hea minekuga oli lõbusatujuline ja meloodiline operett „Gay Deceivers“. Stariks on siin kuulus ameerika tantsitar ja operetitäh Luce. Meeldis publikule ka farss „Love Laughs“, kus homeerilisi naerupuhanguid kutsus välja sarmikas šoti naiskoomik Renée Houston, kelle meisterlik mäng ja loomupärane koomikaanne leidis soodsaid väljendamisvõimalusi huvitavates situatsioonides.

Väga huvitavad ja väärtuslikud on need näidendid, kus noored inglise autorid käsitlevad noorsoo ja pealekasvava põlve eluprobleeme ja psühholoogilisi konflikte vanadega ja tõseluga. Nimetame nende hulgast ainult kaht silmapaistvaimat — „Chase the Ace“ ja „The Ringmaster“. „Chase the Ace“ on näidend noorte lendurite elust, kus vahvuse probleem leiab mitmekülgset käsitelamist ning jõutakse paradoksaalsele seisukohale, et vahvus on õieti põgenemine arguse eest, oma sisemise arguse välispidine varjamine. „The Ringmaster“ puudutab kolmnurka, kus tänapäevane ema ja tütar armastavad üht ja sama meest, ja sellest hargnevaid hingelisi vahkordi.

Teoste kõrval, mis inglise tänapäeva nooruse elusuhtumist ja ideaale võtavad humoristliku vinkli all, väärib tähelepanu satiiriline näidend „Jouth at the Helm“, kus lõikavalt ironiseeritakse mõningate noorte auahnust, tühise kuulsuse tagaajamist, rikkuste püüdmist ja ideedelagedust. Tõsist menu saavutas ka tugeva sotsiaalse tendentsiga näidend „Love on the Dole“, milles käsitellakse noorte töötute probleemi.

Näidendeid, mis hooaja jooksul saavutasid suurema või vähema menu, on pikk rida ja on võimatu neid kõiki märkida, kuid enne ülevaltoet lõpetamist tahaksin siiski veel nimetada mõnd. Ja enne kõiki eesti teatri- ja kinopublikule „Kolme-krossi ooperi“ kaudu tuntud Kurt Weili poolt lavastatud ja tema muusikaga satiiri „A Kingdom for a Cow“, millega anti tabav ja vaimukas satiir relvastusprobleemist. Edasi „Wintage Wine“ — Seymour Hicks'iga peas, kes sel aastal sai kuningalt tiitli „sir“ silmapaistvate teenete eest teatri alal, siis „1066 and all that“ — satiiriline revüü ajaloo teemil. Tallinna filmipubli-

kule „Cavalcade“ kaudu tuttav Diana Wynyard mängis peaosas näidendis „Sweet Aloes“, pakkudes tõsiseid kunstilisi elamu- si. Märgime veel prantslase Devali näi- dendit „Tovarich“ vene pagulaste elust, mis inglise publikule nähtavasti meeldis. Sama näidend on teatavasti ka „Estonia“ mängukavas. Londonis esines kuulsas suur- vürsti osas n.-ü. „teeneline näitleja“ sir Cederic Hardwicke, naispeaosalist mängis aga Eugenie Leontovich, Pariisist tulnud

vene-prantsuse päritoluga tuntuimaid näit- lejaid.

Lõpuks tahaksime soovida, kui Eesti teatrid oma repertuaari täiendamisel algu- pärandite kõrval hangivad mängukavasse välismaisi näidendeid, et nad pööraksid tä- helepanu ka inglise päritoluga teoseile. Kergekaaluliste humoristlike ja revüülise näidendite kõrval inglise näitekirjandus pak- kub mõndki väärtuslikku ja üldinimlikke probleeme käsitlevaid töid.

Moskva ja Leningradi teatrid 1934/35. a. hooaja II pooltel

Vene teatrite üldareng taotleb kaht ees- märki: ühelt poolt — anda etendustele enam ideelist sisukust ja mõjuvust, ning teiselt poolt — tõsta ettekande mängulist ja lavas- tustehnilist taset, arendada meisterlikkust.

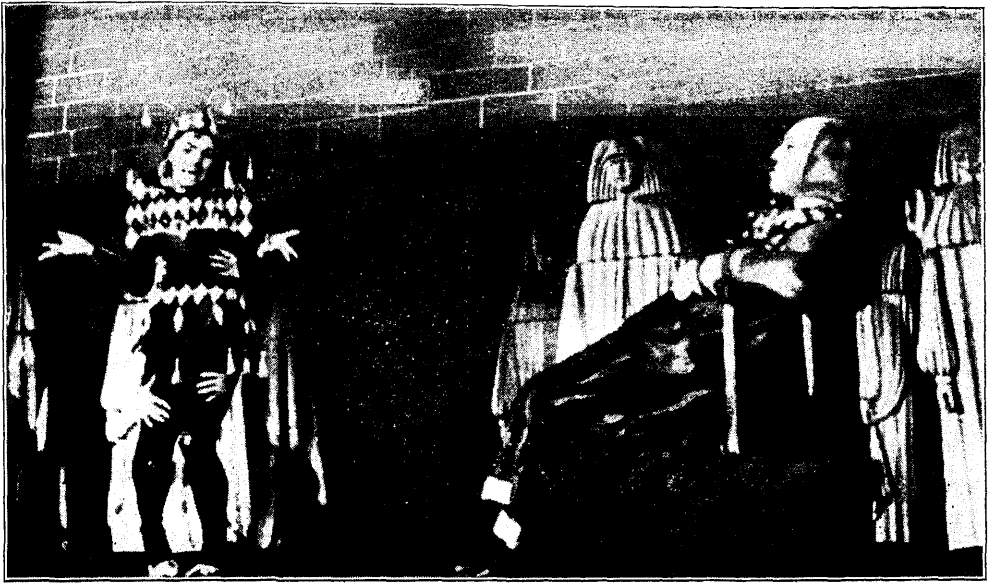
Selles mõttes on huvipakkuv jälgida vii- maseid ooperilavastusi, kuna siin on kõige enam rutini ja traditsiooni kammitsaid. Akadeemilise Suurteatri kaks viimast lavas- tust Moskvas, „Vürst Igor“ ja „Sadko“, märgivad just vormiliste saavutuste edu. Nende lavastuste erakordne luksusslikkus ja suurejoonelisus, kus eriti hiilgas F. Fedo- rovski oma värviküllaste dekoratsioonidega, pakkus kauni pildi silmale. Kuid kaks teist ooperilavastust Moskvas — „Karmen“ K. S. Stanislavski nimelises teatris ja „Traviata“ Nemirovitš-Dantšenko nimelises teatris — tähistavad uusi samme ooperite sisulise tõlgitsemise suunas. „Karmeni“ lavastamisel euroopa lavadel püütakse hari- likult rõhutada enne kõike hispaanialikku eksootikat, härjavõitlusi jne., jättes taga- plaanile mustlastari Karmeni isikliku draa- ma. Stanislavski-nimeline musikaalse draa- ma teater jättis kõrvale sellase pseudo- teatraalse käsitluse ja, võttes aluseks P. Merimée novelli teksti, andis haarava ja elulise draama. Karmeni osas esines M. Goldina. Samasugust ideelist käsitlust ja tänapäevaga kooskõlastamise sihti taoteli Nemirovitš-Dantšenko nimeline teater „Tra- viata“ lavastamisel. Ooperile kirjutas uue teksti kirjanik Veera Inber, kaotades lib- rettoost sentimentaalse magususe, tõstes esiplaanile näitleja isikliku draama väike- kōdanliku ühiskonna taustal. Püüti saavu- tada, nagu märkisid teatrijuhid, et publik „kuulaks ooperit ja vaataks draamat“. Vio- letta osas esines Kemarskaja, kes kauni häälematerjali kõrval pakkus meisterlikku mängu.

Eriilist tähelepanu ja huvi äratas „Pada- emanda“ lavastus V. Meierholdi poolt Lenin-

N. F. MONAHHOV — Richard III osas.

gradi Väikeses Ooperiteatris. Meierhold töötas kõigepealt ümber ooperi libreto, lähendades seda enam Puškini novelli teks- tile, ja kandis ooperi tegevuse Jekateriina- ajastust 19-da sajandi kolmekümnendaisse aastaisse, kuna just selle ajastu taustal sünnib tegevus Puškini „Padaemandas“. Meier-

Shakespeare'i „KUNINGAS LEAR“ Juudi teatris. Pildil S. Mihhoels ja N. Suskin

holdi lavastuses ooper muutus draamaks Hermanist, andes täies sügavuses ta isikliku tragöödia. Hermani osa kandis heade tulemustega näitleja Kovalsky.

Balletilavastusist väärib tähelepanu „Kolm paksukest“ (Три толстяка) Moskva Suurteatris. See ballett on kirjutatud nõukogude kirjaniku J. Oleši samanimelise jutustuse tekstile. Leningradi teatris kanti ette ballett „Bahhtššissarai fontään“ (kirjutatud Puškini samanimelise poeemi aineile) ja ballett „Esmeralda“.

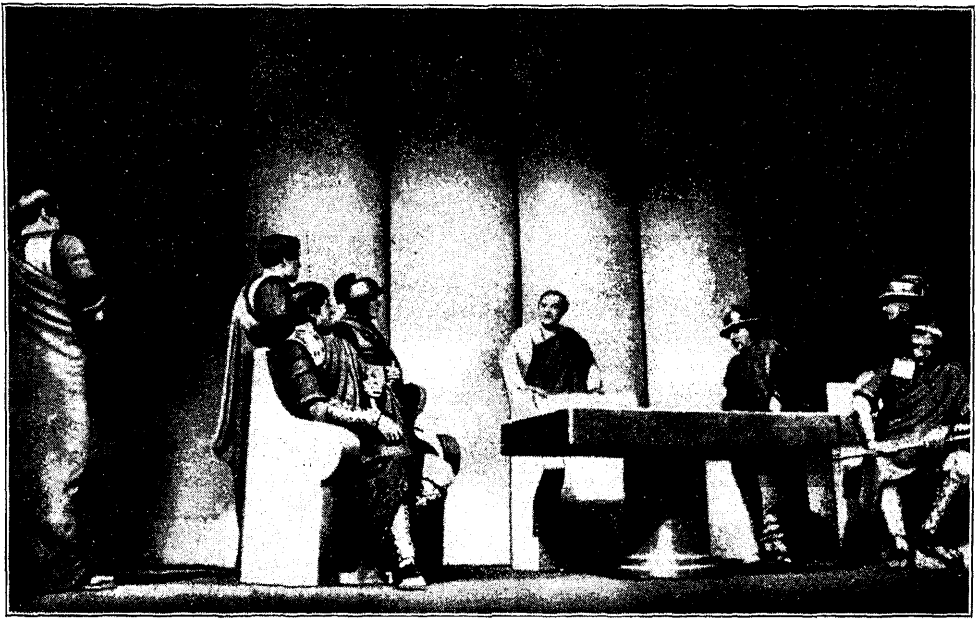
Kui ooperilavastusis on tõstetud aukohale vanad klassikalised teosed, andes neile uue, tänapäeva vaimule vastava sisulise tõlgituse, siis on sõnadraama-lavastusis algupäraste tänapäeva draamateoste kõrval antud samuti küllat tähtis koht vanadele klassikutele. Ostrovski ja Shakespeare — neid kaht nime leiame peaaegu iga teatri repertuaaris.

Ostrovski „Äike“ leidis uue tõlgitsuse Moskva Gorki-nimelises kunstiteatris, Väike teater andis sel hooajal kaks Ostrovski lavastust — „В чужом пиру похмелье“ ja „Свои люди сочтемся“. Ostrovski teoseid kanti ette veel Moskva töölisnoorte teatris, E. Jermolajevi nimelises teatris jm. Igas lavastuses on püütud uuel vaatenurgalt tõlgitseda suure näitekirjaniku teksti, leida selle ühiskondlik sisu, nende näidendite kaudu manada tänapäeva vaatleja silmade ette mineviku elu. See ei pea tähendama teksti vulgaarset ümbertegemist. Selles mõttes on iseloomustavad „Äikese“ lavas-

taja näitejuhi I. Sudakovi sõnad: „Seades endale ülesandeks tõsta olustikudraama sotsiaalse tragöödia kõrgusteni arvab teater, et mida sügavamalt ja selgemalt on avastatud näidendi poliitiline tuum iga osalise poeetilise ja kunstilise täiusliku kõlavuse kaudu, seda edukamalt suudab teater oma ülesannet lahendada. Tahame, et see näidend kõlaks nagu kaeblik ja samal ajal ähvardav, lihtne ja lai laul mineviku vene orjusest. Nii vähemasti on meie poolt tuntud näidendi vorm, mõeldes seda tõelise monumentaalse tragöödiana“.

Tuleks peatuda veel Puškini „Boris Godunovi“ lavastuse juures Leningradi riiklikus akadeemilises teatris (end. Aleksandriiski). Kuigi seda lavastust ei saadud lugeda kõigiti õnnestunuks, väärib siiski tähelepanu katse tõlgitseda Puškini tragöödiat teisiti kui oleme seda näinud ooperis. Teater suutis oma lavastuses anda ajaloolise pildi XVII sajandist, tuua esile sotsiaalseid vastolusid bojaaride ja väike-mõisnike vahel, näidata ajastut rahva-mässude ja võitlustega.

Vene klassikute tööde hulka kuulub kahtlematult ka A. Tšehhovi „В ожидании“ lavastatud Moskva Kunstiteatris II. Instsenearingu aluseks on võetud Tšehhovi samanimeline jutustus, kasutades selle kõrval aga ka teisi Tšehhovi külaelu kirjeldavaid jutustusi. Märkides lavastuse kunstilist ja sotsiaalset huvitavust rõhutab arvustus eriti selle tähendust noorsoole tutvumiseks enne-revolutsiooniaegse külaga.

Shakespeare-Shaw-Puškini „EGIPTUSE ÖÖD“ Kammerteatris

Välismaa klassikuist on esikohal Shakespeare. A. Taiirovi poolt Kammerteatris lavastatud „Antonius ja Kleopatra“, kus on ühendatud sellenimelise Shakespeari näidendiga Bernard Shaw „Caesar ja Kleopatra“ ning A. Puškini „Egiptuse ööd“, äratas suurt huvi. Sellase liitmise eesmärgiks oli anda terviklikum ja sügavama läbilõikega Kleopatra ajalooline kuju. On vaieldav, kas teater suutis teostada püstitatud ülesande, kuid ettekanne kujunes väga tähelepanuväärivaks tänu A. Taiirovi lavastusele ja A. Kooneni mängule, kes esines Kleopatra osas.

Leningradi Suurteater lavastas „Richard III“. See oli raske ülesanne teatrile esitada tänapäeva vaatlejale küllalt usutavana kauge ajastu ajalooline materjal, kuna see näidend on õieti ajalooline kroonika. Richard III osa kandis näitleja Monahhov ning ettekanne suutis küllalt elavalt ja usutavalt tuua lavale XV sajandi verised sündmused ja selleaegsed inimesed.

Väärikaimaks Shakespeare'i lavastusist hinnatakse siiski „Kuningas Leari“ lavastust Riiklikus Juudi teatris. S. Mihoelsi (nimi-osas) ja Suskini (narr) hiilgav mäng kindlustas näidendi edu, samuti Radlovi lavastus, mis täies ulatuses tõi esile Leari tragöödia.

Klassikalist lavastusist võiks veel märkida „Hispaania vaimulikkus“ Moskva Kunstiteatris II ja „Pickwiki klubi“ Moskva Kunstiteatris I.

Tänapäeva nõukogude näidendeist tuleb seada esikohale N. Pogodini „Aristokraadid“. See on hümn tööle ja selle kasvatavale mõjule. Tegevus sünnib Valgemere-Balti kanali ehitustöödel ja autor näitab, kuidas töö distsiplineeriv ja kasvatava mõju muudab endised vargad, röövlid, aferistid ja saboteerijad anduvateks ja energilisteks töömeesteks. Näidendis on õieti vähe tegevust, siin ei sünni suuri asju, kuid iga tege lane on tüüp, iga pilt on stseen omaette, dialoog asjalik ja särelev ning kogumuljes annab see haarava terviku, määllusööbiva elamuse. „Aristokraadid“ lavastati Moskva Realistlikus teatris N. Ohlopkovi poolt, käesoleval sügisel tuleb sama teos ettekandele Vahhtangovi-nimelises teatris.

Väärrib tähelepanu K. Finni näidend „Koh-tamine“, mille lavastas Moskva Kunstiteater II. See komöödia käsitelab kerges ja humoristlikus toonis armastuse ja abielu küsimusi ning on tulvil teravmõttelisi situatsioone ja tõelist komismi. Sama teatri poolt tuli ettekandele veel S. Amaglobeli komöödia „Hea elu“, mis puudutab arhitektide elu ja nende omavahelisi läbisäämisi.

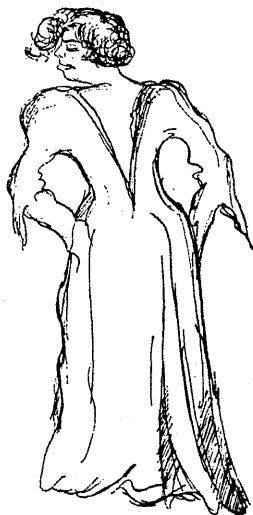
Ukraina näitekirjanikud L. Pervomaiski ja A. Korneitšuk andsid sel hooajal kaks silmapaistvat näidendit. Esimeselt saadi kodusõja sündmusi käsitellev näidend „Vagraamovi öö“, mis on kirjutatud Shakespeare'i tragöödiade eeskujul riimis. Selle töö lavastas J. Savadski teater.

Barett

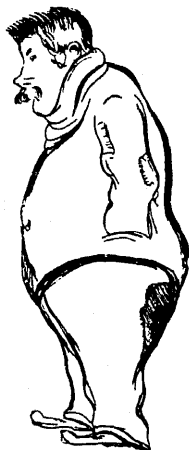
Kostja-kapten

Sonja

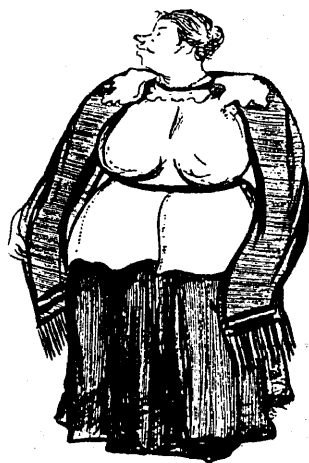
Njurka

Sidrun

Papp

„Baaba rjasanskaja“

Tüüpe N. Pogodini näidendist „ARISTOKRAADID“ Realistlikus teatris
N. Polueketovi joonised

L. Pervomaiski „VAGRAAMOVI ÖÖ“ I. Savadski teatris, dekorator R. Barto. III vaatus

A. Korneitsuki näidend „Platon Kretšet“ käsitleb arstkonna elu, on huvitava ja keerulise intriigiga, tugevate dramaatiliste situatsioonidega. „Platon Kretšeti“ lavastas Leningradi Nõukogu teater ja sügisel tuleb see ettekandele Gorki-nimelises kunstiteatris Moskvast.

Tänapäeva väliskirjanike töist tuleks märkida L. Verneuli „Maksumaksjate kooli“, mida hea menuga lavastas J. Savadski teater, siis „Eraväljaannet“ — näidend ameerika kõmuajakirjandusest, lavastatud Leningradi Nõukogu teatris. Erilist tähelepanu äratas aga dr. Fr. Wolff'i uusim näidend „Professor Mamlok“ Moskva MOSPS-nimelises teatris. See on esimene kunstiväärtuslik näidend natsionaal-sotsialistlikust Saksamaast. Siin on väga drastiliselt toodud esile kuuluse rassi-probleem ja professor Mamloki saatus peab märkima vaim-

se intelligentsi saatust fašistlikes maades. Professor Mamloki osas esines väga heade tulemustega E. A. Ljubimov-Lanski.

On võimatu lühikeses kokkuvõttes loetella ja iseloomustada kõiki hooaja lavastusi. Siin on toodud vaid mõned silmapaistvaimad, mis lubavad nentida häid saavutusi ja elavat püüdlemist uute kõrguste poole.

Lõpuks võiks märkida tähelepanu ja huvi kasvamist küla- või n.-n. kolhoositeatrite vastu. On jõutud kindlale äratundmisele, et kultuuri, siinkohal teatrikultuuri, hüved ei pea kuuluma ainult linnadele, vaid et selles peab saama osa kogu rahvas, ka see osa, kes elab maal. Siit viljakas ja hoogus kolhoositeatrite võrgu süstemaatiline arendamine, mille kaudu ka külasse viiakse klassikaline ja tänapäeva väärtrepertuaar.

Näitejuhi ABC

TÜKI LÜHENDAMINE.

On olnud ajajärke, kus ei olnud sugugi harulduseks tükid, mille ettekanne kestis kuus-seitse tundi. Paljud neist pole veel tänapäevanigi kaotanud oma huvi ja on soovitatavad ettekandmiseks, kuid praeguse aja publik suudab vaevalt taluda säärast kauakestvat etendust — pärast kahtkolme tundi on juba ta tähelepanu ning ettekujutusvõime sedavõrd väsinud, et ta ei suuda enam tajuda kõike seda, mis sünnib laval; samuti ei suuda ka näitlejad,

puht-füüsiliselt, säärast etendust viia lõpuni sama värskuse ja energiaga. Lühendamiseta ja kärpimiseta sääraseid tükid praegusel ajal on ilmtingimata määratud läbi-kukkumisele. Kuid mitte iga tükki ei või kärpida, ilma et selle sisu ja põhiidee selle all ei kannataks. Säärane lühendamine on võimalik vaid tükkides, millede konstruktsioon seda lubab, kui tegevuse ülesehitus hargneb mitmes erinevas suunas, kusjuures igaihel on omaette sisu, või sääraistes tükkides, kus leidub palju sissepõimitud episoodilisi, juhusliku iseloomuga kohti.

Souf Sepp

Antud piirid ei võimalda siinkohal tuua kärpimiste, lühenduste näiteid ja, nagu varem oli öeldud, näitejuhil, kes satub sellase dilemma ette, peab olema küllaldaselt taktitunnet ja arusaamist, et kõrvaldada tükist liigliha ja kõik ülearune, mis tükile võib tänapäev olla kahjulik.

KORDAMISTE JA TEMPOT TAKISTAVATE KOHTADE KÕRVALDAMINE

Peale n.-ü. sunnitud tüki kokkusurumise, et mahutada see kahe-kolmetunnilise etenduse raamidesse, tuleb näitejuhil sageli tarvidus kärpida tükki puht-lavalisest seisukohast, et saavutada suuremat tegevuse reljeefsust. Sel juhul kärpimise alla langevad: venivus dialoogides, mida tuleb sageli ette vanade autorite juures ja mis, arvatavasti, vastas toleaege publiku maitsele; säärased pikad kõnelused, jutustamised sellest, mis kusagil on sündinud, tegelaste jutustused oma endisest elust (tavaline võte vanade draamakirjanike poolt, et tutvustada vaatlejaid tegelastega), vestlused kaugele kõrvale kalduvatel teemadel — kuigi õpetlikud, kuid ilma sidemeta otsekohese tegevusega. Kõik säärased kohad peab näitejuht kärpima — muidugi siis, kui neis ei leidu erilist kunstilist väärtust ega midagi huvitavat. Vanade meistrite juures tuleb ka sageli ette, et peategevuse aremine katkeb mingisuguse selgitava või liisaeetastega, millised võivad vaid häirida tänapäeva publiku tähelepanu. Tüki tervikluse huvides näitejuht peab võimalust mööda kõrvaldama tegevuse arenemise katkendlikkuse. Lõpuks etenduse tervikluse huvides näitejuht võib jätta välja need kohad dialoogidest, monoloogidest ja etteasteist, kus tegelased jutustavad sellest, mis juba sündis laval publiku silmade ees, kui aga see kordamine ei ole tarviline edaspidise tegevuse arenemiseks.

VANANENUD JA VÄHE ARUSAADAVATE KOHTADE VÄLJAJÄTMINE

Vanade draamakirjanike juures tuleb ette kohti, mis oma sisult ei paku mingisugust huvi meie teatripublikule ega anna talle mitte midagi peale igavustunde, näiteks igasugused targutused toleaegeist voorusist, aususest, aadlikkusest, riigikorast jne. Tihti peale tuleb tükis ette kõnelusi sündmusist, mis omal ajal võisid väga elavalt publikut huvitada, kuid mis praegusel ajal on talle täiesti tundmatud. Muidugi tuleb säärased kohad jätta välja. Tõlketükkides tuleb tihti ette kohti, mis on huvitavad ja arusaadavad vaid teatud rahvale, aga meile võõrad. Võib juhtuda ka sageli, et tükis, kas klassikaliste eeskujude järeleaimamise või valitseva teatri moe

tõttu, tuleb ette vihjeid antiikaja mütooloogiale, kõrvutamisi antiikaja kangelaste ja jumalatega, mis on arusaadavad vaid teatud kitsamale ringile, haritud inimestele, ja arusaamatud ning seetõttu ka huvitusetud laiadele massidele. Kõik see tuleb näitejuhil jätta välja, et teha tükk kättesaadavamaks kõikidele ja ühtlasi ka elüühedaseks tänapäeva vaatlejale.

TEHNILISELT RASKETE KOHTADE VÄLJAJÄTMINE.

Selle ülesande lahendamise juures näitejuht peab arvestama peaaegselt järgmisi asjaolusid: 1) kuivõrd antud koht on tähtis tegevuse loogilises arengus ja 2) millise osa ja tähtsuse omab ta tüki üldises kunstilises väärtuses. Tükk võib näiteks olla ehitatud nii, et kui jätta välja tehniliselt raske koht, siis langeb välja ka üks tüli üldise tegevuse ahelikust ning vaatlejale jääb arusaamatuks tüki sisu ja tegevuse arenemine; mõnikord võib kogu tükk sellase kohata kaotada oma mõtte ja tervikluse. Muidugi peab säärastel juhtudel täiesti loobuma tüki lavaletoomise mõttest, arvestades teatri päralt olevaid tehnilisi võimalusi; kui aga säärase koha väljajätmine ei riku tüki sisu ega tegevuse arenemist, kui väljaheidatud kohata tükk säilitab täielise arusaamise ja huvi, siis peab näitejuht enne, kui ta selle stseeni jätab välja, veel kaalulema, kas ei kannata selle all tüki kunstiline külg. Võib juhtuda, et just see tehniliselt raske koht ongi efektsim ning kunstipäraseim koht kogu tükis, milleta tükk võib küll olla arusaadav ja isegi huvitav, kuid siiski jääda värvituks ja verevaeseks. Kui see on nii, kui tüki üldises kunstilises väärtuses antud stseen omab sellase tähtsa koha, siis muidugi ei tohi seda jätta välja ja on parem tükki lavale mitte tuua.

ÜKSIKUTE TEGELASTE VÄLJAJÄTMINE.

Samuti nagu tehniliselt raskesti läbiviidavate stseenide väljajätmise juures, nii ka siin näitejuht peab arvestama kaht asjalu: 1) millise koha omab see tegelane tüki sisus ja ta edaspidise tegevuse arengus, ja 2) milline kunstiline tähtsus on tal tüki üldises kunstilises väärtuses.

Kõik näidendis ettetulevad tegelased võib jaotada kolme kategooriasse:

1) Peategelased, s. o. tegelased, kelle ülesandeks on tegevuse edasiviimine. Nende ümber on koondunud kogu tüki tegevus.

2) Kõrvaltegelased — peategelaste tähtsaimad ja tarvilisimad abilised tegevuse arendamises. Nendeta ei võiks tegevus korrapäraselt edasi areneda.

3) Juhuslikud tegelased ehk episoodilised kujud, kes võtavad osa tegevusest, kuid seda eriliselt ei mõjuta.

Millist mõõdupuud või reeglit võiks tarvitada siin tegelaste kärbimise juures? Keda siis võiks jätta välja? Muidugi kindlaid reegleid siin ei või olla, kuid mõned juhtnöörid võiksid siiski anda:

1) Pea- ja kõrvaltegelased põhitegevuses ja peategelased kõrvaltegevuses ei kuulu kärbimiste alla (muidugi siis, kui kõrvaltegevus ise ei lähe kärbimise alla).

2) Juhuslikud tegelased põhitegevusest ja kõrvaltegelased kõrvaltegevusest võivad jääda välja, ilma et selle all kannataks areng tükis ja ta sisu.

Kuidas oleks siis võimalik üksikute tegelaste kärbimine? Siin on kaks teed:

1. Täieline kõige väljajätmine, mida räägib tükis kärbitav kuju, ja kõigi nende lausete väljaheitmine, millega teised tegelased pöörduvad tema poole, ja samuti ka kohtade väljajätmine, kus kõneldakse sellest tegelasest. Nii kaob see kuju tükist täiesti.

2. Teiseks teeks võib olla kahe tegelase teksti ühteviimine.

Kui aga autor toob tükisse mõne tähtsusega kuju, sealjuures aga annab teda nii lopsakalt ja iseloomustavalt, et hoolimata oma tähtsusest üldises tegevuse arengus see kuju omab kõrge kunstilise väärtuse, siis tuleb tunnistada ta väljajätmine mittesoovitavaks ja sageli lubamatukski.

Tuleb ette ka sellaseid juhtumeid, kus näitejuht ühest osast teeb kaks või mitu tegelast. Sääraseid juhtumeid tuleb ette eriti massistseenides, kus autor, pannes rahvale sõnad suhu, laseb mõnel häälel rahvast kõnelda pika monoloogi. Näitejuhi seisukohast see võib massi dünaamilist mõju lahjendada. Sel puhul näitejuht jagab selle monoloogi teksti teiste tegelaste vahel, et anda sel kohal massistseenis rohkem elavust ja dünaamikat.

LUBAMATUD TEKSTI MUUDATUSED.

Siinemaani kõnelesin tarvilisist ja lubatud teksti muudatusist, nüüd aga tuleb lisada veel mõni sõna muudatusist ja kärpeist, mida tänapäeval sageli ette tuleb, kuid mis on täiesti lubamatud. Esmajoones tuleb lubamatute hulka viia kõik need kär-

ped, mis ebamääraselt muudavad tüki sisu või tegevuse arenemist ja lõppu; edasi tuleb tunnistada lubamatuks muudatuste sisse-toomine, mis võivad rikkuda ja võõrtaida kujutada autorilt antud tüüpi. Kõik need muudatused tehakse harilikult näitejuhi „lisandustega“, sel moel, et kärbitakse üksikud stseenid või laused ja asemele tuakse teised stseenid ja sõnad. Nii tehakse õnnetust lõpust sageli happy end, õnnelik lahendus; kujust, mis on autori poolt tõlgitsetud negatiivse tüübina, tehakse positiivne tüüp jne. Iseasi on, kui näitejuht jätab välja üksikud kohad tükis, arvestades ülaltoodud tingimusi ning jättes puutumata tüki järelejäänud teksti — siis on kõik, mis on jäänud järele, autori oma ja seda võib kanda ette kui antud autori loomingu. On aga sootuv teine asi, kui kantakse ette seda, mida autor kunagi pole kirjutanud.

Pealeselle tuleb tunnistada lubamatuks need autori teksti muudatused, mis võivad mõjutada tüki stiili. Paljud stseenid vanade meistrite tükides võivad paista meile vulgaarseina, labaseina, palju laused tooreina jne., kuid see vulgaarsus ja toorus omavad sageli tüki stiili suhtes tähtsuse; muuta need kohad tähendab muuta tüki üldist värvingut, see on muuta seda, mis võib-olla ongi väärtuslikem ja olulisim selles kunstiteoses. Kui need kohad osutuvad sääraseiks, et lavalisest või kõlbelisest seisukohast näitejuht peab neid lubamatuks, siis jätku ta need kohad parem täiesti välja (kui see on võimalik) või loobu tüki lavastusest, kuid ärge tungigu temasse oma parandustega. Sageli vana näidend on kirjutatud vananenud keeles, lauseehitus ja kõnekäänud on tänapäev vähe tarvitavad, kuid sellest hoolimata see keel ja kõnekäänud tuleb hoida alles, mitte neid uuendada, sest see on osa tüki stiililisest omapärasusest, mis on temast lahutamatu ja sageli annab talle erilise võlu.

Veel suurem kuritegu oleks uuendada tüki sisu, töötada ümber dialooge ja monolooge eesmärgiga tuua neid lähemale tänapäevale. Repertuaari puudusel, otsides tükke, milles kajastuksid meie aja iihiskonda huvitavad küsimused, näitejuhid sageli harrastavad vanade tükide „noorendamist“. Kuid... sellest on parem vaikida.

„TEATER“ on teatrihuviliste häälekandja linnas ja maal. Aastakäik maksab ainult 2 krooni, poolaastas 1 kr. Seni ilmunud numbrid on saadaval toimetuses. Aidakem kõik kaasa „Teatri“ levikule!

Armulülitus

Heini teatriste

Vagunist väljus Marta Raimi. Priske ja päevitunud. Ruttasime tervitama.

„Kas puhkusest tagasi?“

„Nagu näete.“

„Kas suvitasite Pärnus? Või Narva-Jõe-suus?“

„Oh ei! Olin maal onu talus. Kui kevadel teatrirahvas lendas laiali, sõitsin kohe maale. Esmakordselt suvitasin talus. Ma ei kahetse. Tervis kosus toredasti ja uusi muljeid küla ühiskonnast on varuks maailm. Pandagu aga see uus pöördlava käima!“

„Kuidas te siis seal külas ka elasite ja olite? Tegite ehk kuski rahvamajas näitemängugi?“

„Mis te mõtlete? Mul oli ju puhkus. Aga stopp, pidin unustama; ühe osa mängisin siiski. See oli aga niisama oma algatusel ja lageda taeva all. Pealegi esinesin võõras osas.“

„Väga huvitav! Sellest tahaks lehemees kuulda lähemalt.“

„Hüva! Lugu ei ole pikk. Enne peate aga kuulama ära väikese proloogi. Peate teadma, et ma ei hakanud talus mängima saksa. Olin perenaisele abiks ja tükkinis heinalistegi hulka. Oli sel tööl tulemusi niipalju kui oli, aga päevane askeldus vabas õhus mõjus mulle hästi. Varsti olin niisama pruun ja päevitunud nagu teenijatüdruk Milla, kelle asemel mul tuligi esineda ühel ilusal õhtul üliromantilisest osas.“

Noor asunik, Rahnun Rein, oli heitnud Millale silma ja tütarlaps unistas küll vist juba perenaise põlvest Rahnun uustalus, aga millegipärast ei edenenu noorte vaheline kuramaaž kuigi jõudsasti. Perenainegi varhest juba küsiteli Millat, et kaua see Rahnun poiss teda suksutab, pangu kord juba päitsed pähe.

„Rein on ju kole arg ja kohmakas,“ kurtis Milla mulle. „Aastapälved oleme juba tuttavad, aga ega tema jälge õieti sõrmega puutudagi. Teised külalpoissid kolistavad alati aidaukse taga, aga Rein pole veel jalga meie õue tõstnudki. Kutsub aga kohutama jõe ääre. Täna õhtul nurus jällegi, ma tulgu, aga mina ei lähe. Kuula aga aiva ta juttu heinanidust ja loovõtmisest, muud rääkida ei oska.“

Katsusin Millat lohutada ja ütlesin: „Jah, sellaseid tagasihoidlikke noormehi leidub. Ega nad seepärast nii kohmakad ja külmad olegi. Olen paar korda sinu austajat näinud, ei paista olevatki nii tõsise. Kuidas ta muidu on? Kas ütleb meelitusi? Suudlusteni olete endastmõistetavalt juba jõudnud?“

Milla hakkas naerma.

„Rein ja suudlused.. See oleks alles ime! Ta ei julge sellest rääkida.“

„Siis on lugu tõesti paha,“ möönsin, „sellele poisile tuleb natuke särtsu südamesse lülitada. Kas sul pole viimaks endal süüd, Milla?“

Milla haavus.

„Ma tahaksin näha naisterahvast, kes sellele jääkarule armastuse hinge lülitab,“ ütles ta ja lisas: „Või arvate, et hakkam end pakkuma? Seda ei ole! Konutagu seal jõe ääres kõvera kase all niikaua kui jääb ise ka küüru ja kõveraks, mina lähen magama.“

„Aga Rein vihastab end välja?“

„Vihastagu!“

Milla läkski magama. Mul oli selge, et noortevaheline romaan on jõudmas esimese tülini ja et see tüli võib saada saatustlikuks Milla perenaise-karjäärile. Sest Rein võib ütelda, et ega ta ole mõni norija mees: kui tüdruk ei tule kohtama, pole teda ka vaja. Niigi suur au, et uustalu omanik käib teenijatüdruga.

Ja siis otsustasin minna Milla eest kohtama Rahnun Reinuga. Olin Millaga kasvult ühesuurune ja ta häält järele aimata oli mul kerge asi. Ilm oli pilvine ja tihedasti hämar. Nii ei olnud karta, et Rein märkaks pettust. Mõne minutiga olin Milla riietuses ja suurrätti ümber võttes siirdusin väravast välja.

Kohtamispaik oli kerge leida. Varsti olin kõvera kase juures, mille najale nõjatas Rahnun Rein. Ta viskas paberrossikontsu jõe ja ütles:

„Mõtlesin, et sa täna ei tulegi?“

„Kuhu ma's pidin jääma?“

„Noh, oled niisama väsinud. Mul oli täna aasaheinamaal igavene käristamine. Vihm kippus vägisi kaela. Vinnasin ka siis nii suured hangutäied kui aga suutsin. Ega püsti maksa seista, istume natuke siia kaldale.“

Istusin supsti üsna ta kõrvale ja rääkisin:

„Vaata, kuidas jõgi aurb! Nagu hall kangas kaob pimedusse.“

„Ega see muud tähenda kui vihma,“ arvas Rein ja hakkas jällegi seletama, kuidas ta täna aasaheinu käristanud. Nägin, et on ikka mühkam küll see Rahnun Rein. Teretuseks ei annud kättki. Ja nagu pelgas, kui surusin end külgepidi ta vastu. Sõnu ta suust pidi nagu kiskuma. Veendusin, et see noor asunik kuulub meeste hulka, kelle õnneks piisab esialgu sellest küllalt, kui nad näevad oma kallimat ja võivad viibida ta läheduses. Seda pikatoimelist töökaru tuleb rängalt raputada, enne kui ta oma tuimusest ärkab.

Vaikus kujunes juba piinlikuks, seepärast tegin juttu:

„Miks sa midagi ei räägi, Rein? Mida sa praegu mõtled?“

Ta naeratas haigutades: „Mõtlen, et ei tea, kas ta peab homme veel kuiva ilma. Mul Karunõmmel veel kümnekond saadu kuhja panna.“

Nüüd käis mul ka vihahoog südamest läbi. Küsisin:

„Ütle, Rein, kumb on sulle tähtsam, kas heinasaad või mina?“

„Mis sa nüüd, Milla, sedasi..“

„Mida ma oskan siis ütelda ja olla: kutsud mu välja ja seletad üha oma heinasaadudest. Sa ei armasta mind, Rein. Sa pole mind iialgi armastanud.“

Tegin nutuse hääle ja kisasin edasi: „Sa ei hooli minust vähimatki. Kui ma hüppaksin praegu jõkke, sa istuksid kaldal rahuliselt edasi.“

Ta oli äärmiselt ehmunud.

„Milla, mis sa ometi räägid? Keda ma siis veel peaksin armastama? Ära nüüd nuta! Tule siia, veeredki viimaks kaldast alla.“

Ma pommitasin Reinu halastamatult edasi.

„Kui sa mind armastaksid, siis oleks kõik teisiti. Pole sa mind kordagi suudelnudki, ise räägib veel armastusest. Ära mind puutu! Uputan end su silma alla. Uputan jah!“

Ma libistusin kaldast alla, demonstreerides õnnetat tütarlast vettehüppamise eel. Rein oli endastmõistetavalt kohe mu juures ja kahmas mu süle. Tundsini, kuidas see tugev mehemürakas värises nagu laps, kes on elanud üle midagi kohutavat.

Vahelugemisi teatrist ja teatrirahvast

„Monograafia“ ühest näitlejast.

Näitleja põli ei ole kerge. Ka näitlejaks hakata pole kerge. Kui mõni poiss nüüd tahab hakata näitlejaks, siis juba kohe suure honoraariga opereti-printsiks. Paul Sepp teab seda. Kui aga opereti-printsiks kohe ei saa, siis hakatakse jalgpallimängijaks, ja kui rahvusmeeskonda ei pääse, siis pole midagi parata — neetakse maapäõhja kogu meie riiklik iseseisvus, kasvatakse endale vuntsid ja hakatakse moodsate tantsumõõpetajaks või kabareetantsijaks. Vanaasti oli teisiti. Kui poisil oli veidi annet ja sõbrad kiitsid takka, et „mis sa mäsad, viska liistud nurka ja hakka näitlejaks“, siis kalkuleeriti teisiti: kui ma liistud nurka viskan, millest ma siis elan?

Ta tõstis mu kätele, mida olin otse oodanud. Lõin talle käe kaela ümber ja surusin näo ta palge vastu. Ise sosistasin: „Oo, Rein, Rein, kui sa võiksid mind kanda alati niiviisi... Olen nii väga õnnelik.“

Äsjane ehmatus ja mu ligiolek panid poisi põlema. Ta sopsas mulle ühe suudlusegi suunurka ja hõiskas:

„Milla, sind ma enam ei jäta!“ Mu osa oli mängitud. Reinus ärkas mees ja mul maksis vaeva ta karukäppade vahelt pääsmiseks.

Pistsin lippama toa poole. Tema hüüdis järele: „Ei sa pääse mu käest kuhugi!“

Tuligi joostes nii et maa müdises. Ma katsusin, et sain kambriisse. Ise mõtlesin, et mingi aga nüüd Millake homme õhtul selle poisi pihku...

Järgneval päeval võttis Milla loogu ja laskis laulu. Säras rõõmust nagu lilleke, mis tõstab peakest hommikusest kasteharmatisest päikese poole.

„Mõtlege ometi,“ rääkis ta mulle, „Rein tuli täna öösel aita. Ja niipea kui uksest sisse sai, kohe matsti musu. Seda ei mõista, mis sellele poisile on sisse läinud!“

Viiu aja pärast jätkas ta:

„Preili, kas te usute, et suur armastus paneb inimese jampsima? Rein ütleb, ma olevat olnud õhtul temaga jõe ääres ja tahtnud end uputada. Kas ta pole peast põrunud? Ma heitsin ju õhtul magama.“

„Armunud inimene näeb küll mõnikord viirastusi,“ rahustasin Millat.

Kui sel lool peab olema ka epiloo, siis ütlen niipaalu, et Milla ja Rein on nüüd kihlatud. Varsti järgnevad pulmad. Milla käis mulle kängesti peale, et ma tulgu tingimata pulma.“

Ei uskunud keegi saada niisuguse suure auosaliseks — olla näitleja.

Alljärgnevalt üks lugu näitlejast, kes kaua kaalus, kas ta kõlbab näitlejaks.

Maailmasõda oli täies hoos. Viljandis mobiliseeriti sõtta noormees, kes oma igapäevase töö kõrval kõvasti rappis näitemängu teha. Armastas mõlemaid, kuid siis tuli sõda, mida ta ei armastanud — mille ta aga otsustas ära kasutada selleks, et proovida oma näitlejandi?!

Kui olid möödas õppused ja kavatseti too noormees saata rindele — selgus, et ühel päeval oli ta jäänud totraks. Ei kuule midagi ega näe midagi. Kogu ümbruse vastu on passiivne, silmad klaasistunud peas, kohtub nurgas ja vahib omaette. Proovi-

takse kartseriga — ei aita. Saadetakse ambulantsi — ei aita. Saadetakse hullumajja — ei aita. Just nagu on totter, aga ei ole ka. Saadetakse nõrgajõuliste komandosse. Kartuleid koorida ei oska — lõikab need lihtsalt pooleks ja ajab koortega patta; hobust ette rakendada ei oska — paneb tagu-pidi hobuse aiste vahele; põrandat pühkida ei oska — reostab hullemini ära. Püütakse seda asja selgitada — ei saa temaga rääkida. Poiss vastab ainult „karassoo“ ja „passiiba“ — rohkem ei oska. Rooduülem annab käsu, et poiss viidaks õppusele ja löödaks kõva tamp peale. Antakse käsk joosta... poiss pistab jooksmata, antakse käsk ümber pöörda — tema seda ei kuule — jookseb edasi, jookseb kuni jaksab, istub siis maha ja jääbki sinna. Ohtul oodatakse poissi kassarmusse — ei tule, ja kui järgmisel hommikul rood läheb õppusele — mitu versta väeosast kaugemale eemale — leitakse ärarõõru istumas kivi otsas ja... nutmas.

Järgneb saatmine ühest väeosast teise, kuid igal pool üks ja sama: tööd teha ei oska, käsku täita ei oska, keelt ei oska. Ei kuule midagi ega näe midagi. Piik klaasistunud, nokutab omaette, ja nii täpselt kolm aastat. Tal oli võimalus tutvuda lugemata väeosade, haiglate ja hullumajadega. Tuhanded kaaslastel temaga kokku puutudes suhtusid temale igauks isemoodi: manades, pilgates ja kaasa tundes. Tuhanded ülemused proovisid tema kallal oma värvide vastupidavust. Tuhanded arstid seisid mõistatuse ees — kas simulant või erandnimene? Teda torgiti ühe pealt oradega ja prooviti ergutada narkootiliste vahenditega, ning lõpuks nähes, et see on asjata, saadeti ta tagasi Viljandisse — tuhandete väeülemate närvid ja arstide rahu on enam väärt kui üks tobe eestlane, kes ei oska muud kui „karassoo“ ja „passiiba“. Kohe selle järele puhkes Venemaal revolutsioon, ja on väga võimalik, et too mulk väga suurel määral selle põhjustas.

Pärast sellast pikka ja elulist „teatrikooli“, olles ära proovinud oma võimed igakülgelt, otsustas ta hakata näitlejaks. Ta on praegu meie suurima teatri näitleja, kuid ega tal kerget ole. Palka saab kolm korda vähem kui opereti-prints, ja mees, kes 3 a. maadles Vene kroonuga, maadleb nüüd ikka edasi „ülemustega“ igaaastasel lepingutegemisel juba 15 aastat.

Kes siin alla jääb, näeme ükskord tolle näitleja nekroloogist.

Ei meil ole kerge kellelgi.

Kui juba jutt on näitleja elust-olust, siis eelmise loo kangelasega seoses meenub temast veel üks pisilugu.

Kange mees nagu ta on, kõva elu- ja „teatrikool“ seljataga, otsustab ta, et kui juba olla näitleja, siis kogu oma olemusega, ja leiab, et peab oma hääle seadma õigesse asendisse, et see „keriks“ hästi. Kuigi ta niisuguste asjade vastu on kaunis umbusklik, otsustab ta elus kõik tembud läbi teha ja ka hääle seada ära, et võib-olla on kurgus koguni kollakoobas — on ju teised kõik juba timmitud hääletega ja häälepaelad venivad nagu sukakummid. Mine tea, mis elus võib ette tulla, ja oma esimese debüüdi „Estonias“ ta ju sooritaski kõrtsmikuna „Faustis“.

Tuntud itaalia primadonna siis sorteeribki ta häälepaelad kõik ära ja algab pikk rida igasuguseid keerulisi harjutusi, millised aga ei taha alati hästi õnnestuda, sest kurgunibu on liig pikk ja takistab vaba heli voolamist. Siis meie leidlik mulk hakkab dresseerima oma kurgunibu. Vana hambaharja sabaga tehakse sellele igal hommikul — kuiva ja märja ilmaga — kõva rividrilli. Paremale, pahemale, üles, alla, kuni see vastava korralduse peale harjub end litsuma vastu kurgulage. Ja nii iga päev. Kuid nagu paljudi ilusaid asju vana kuri ajab sassi, nii ta, igavene tõbras, toppis ka siia end vahele — ja veel napsiklaasi kaudu. Kuigi too kurikuulus nibu organismi kaines olekus taipas üsna hästi hääleseadmise protseduuri suurt ülesannet, oli organismi ebakaines olekus asi selles suhtes väga räbal — nibu ei mõtlegi end liigutada. Ühel varasel hommikutunnil, kui kolleegid olid veel kodus ja meie hoolikas hääleseadja ebakaines olekus hakkas oma nibu dresseerima, juhtus õnnetus — garderoobi suure peegli ees, mis tegi igavesti lõpu hääleseadmisele. Avalikkusele on teadmata „kurbmängu“ üksikasjad, kuna asjaosaline vaikib sellest kangekaelselt, ja ainsaiks reetjaks olid unetu õõ pritsmed suurel trümoopeegil ning mahavisatud katkine hambahari, kuid ka need vaikivad.

Aga ega ta häälepaelatel seepärast konnasilmi ole, ja „kukkesid“ teevad teatris kõik teised peale tema.

Täitsamees.

Üks teatritegelane-näitejuht, kes on tuntud alati muremõtete hauudjana, kõnnib ühel päeval siselinnast äärelinna poole suunduvat tänavat mööda. Nähtavasti pole ta tuju seekord, vastupidi harilikule, aga siiski mitte nii morn, vaid tal jätkub aega ka ümbruse tähelepanemiseks — silmitseb mööduvaid busse, kojameeste uulitsaniisutamist ja poisimaasklite müramist. Seal köidab ta tähelepanu üks isekas poisirüülik, kel nina iseteadvalt sihitud vastu virvendavat päikesepaistet, käed küünarnuk-

kideni taskus, filosooflik ilme rāpases nāos. Tolle näitejuhi muidu endasse süvenenud silm peatub poisil ja mingi sisemise hinge-
liigahtuse sunnil seab ta sammud poisi juure, patsutab talle isalikult õlale ja, soovides kuidagi osa võtta poisi elust-olust, küsib sõbralikult: „Noh, poisu, kuidas käsi käib?“ Poiss tõstab pilgu küsijale näkku, põrnitseb veidi alt kulmu otsa vaadata, tõstab siis ülemisel huulel ühe nurga veidi kõrgemale, lirtsab hamba vahelt süljeplā-raka laias kaares tänavale ning lausub hämmastuses: „Maalt oled või?...“ ja kõnnib minema.

Kaasaegne sangar.

Üks ooperirahva nooremasse generatsiooni kuuluv laulja kõidab tähelepanu peale mefistoliku bassi ka veel sellega, et omab oma noorusele vaatamata halli pea.

Võib-olla on inimesi, kes arvavad, et see on tingitud mingsugustest suurtest hingelistest vapustustest. Võib-olla teatakse ehk jutustada isegi imelugusid sellest. Üksikuid kolleegasid aga on asjaosaline ise väiksel pihitamisetalil pühendanud asjasse järgmiselt.

Olevat tema kord ühe oma sõbraga sõitnud maale tuttava metsniku poole jahile. Kui hobusel kohale jõutud, on juba pime. Metsnik rakendab hobuse lahti, sõbrad aga suunduvad majja ja asuvad jahiretke tähtsaima toimingu sooritamisele — napsipudelite lahtikorkkimisele. Peagi on sooritatud „kõvad šlukid“, jahimeeste jutud on täies hoos ja metsniku hubases metsmajakeses on otse jõululaupäevane meeleolu. Seal äkki... kõik kuulatavad. Majaga ühe katuse all olevast kuurist kostab mingi müra... on kuulda hobusekapjade müsumist ja muid helisid. Näib olevat tõenäoline, et hobusevaras on hobuse kallal. Sõprade rahustavatest sõnadest hoolimata meie sangar on kähku jalul, haarab revolveri ja tõttab välja. Pimeduses märkab ta, et kuuril, kuhu paigutati hobune, on üks tõepoolest praakil. Hiilib siis ettevaatlikult ukse juure ja püüab sisse vaadata.

Kuuris on kõik vaikne, hobune seisab rahulikult paigal, kuid... hobuse pea juures helendab midagi ja liigutab kuidagi ime-likult. Selge, et hobusevarga läki-läki. Kuigi jahmatuse on suur, kargatab meie sangar välja metsiku sõjahüüü „Käed üles“ ja sihhib ise revolveriga tundmatu kogu suunas. Kõik jääb aga vaikseks. Katsub veel teistki korda kõva kargatusega „hobusevarast“ hirmutada, aga kõik jääb liikumatuks. Kogunud vahepeal kuraasi, asub ta „hobusevarga“ kinninabimisele, libistab enda ettevaatlikult uksest sisse ja hakkab käskaudu pimedas kobades lähenema hobusevargale. Tuld oli muidugi hädaohtlik süüdata, sest siis võib vastane, juhu, kui tal on relv, tulistada. Kobab ettevaatlikult lähemale, käed libisevad juba mööda hobuse ribisid, ja olles jõudnud tundmatule umbkaudse arvustuse järgi käega katsutavasse piirkonda teeb äkilise liigutuse heleda eseme suunas... Kostab metsik rõõgatus... ja ka kangelane ei suuda hoiduda samaga vastamast ning tunneb, kuidas jalust kaob võim. Hirmuhigi voolab ojana, silme ees on rohelised välgud, kõrvus kohiseb. Jõudnud otsusele, et süda ja uurikka veel tiksumvad, lohistab ta enda kuidagi kuurist välja ja alarmeerib kogu seltskonna vargajahile. Varustades end igasuguste relvade ja tulega piiratakse maja sisse, otsitakse, kuid ei leita midagi.

Saladus laheneb iseenesest järgmisel päeval. Ühel metsniku valgel kanal on halb harjumus minna magama kuuri all hobuse küna kohal olevale õrrele. Oma sõjakäigul oli meie kangelane oma näpuga sattunud nähtavasti kanalale niisugusele kohta, kust kana kõige rohkem kardab kõdi, milles on omajagu süüdi ka metsniku kukel. Teisest küljest aga on tollest õudsest elamusest halliiks läinud sangar ka ise süüdi, et ei suutnud jänesenahkset läkiläkit eraldada linnust, kuna ta mõlemad — nii jäneseid kui ka linde — on ju näinud linnas turul. Häälest aga oli võimatu kana tõepoolest tunda, sest mõlemad asjaosalised olid ju lauljad ja kisa oli kohutav.

Jahimehe jutt see ei ole — ausõna.

Raamatu-aasta juubeli märkimiseks sisaldab käesolev „Teatri“ number peaaesjalikult kirjanduslikke küsimusi käsitlevaid artikleid. Ajakirja järgmine number ilmub 12. oktoobril s. a.

Lähemais numbres muuseumis:

H. Kompus — Kuidas mängida ooperis?

Ell Undla — Operetiloimingu võimalustest.

B. Linde — Daani teatrist.

R. Kangro-Pool — Mälestusi „Vanemuisest.“

L. Künnapas — Armastuskiri „Vanemuisele“.

P. Sepp — Näitejuhi A B C

H. Laur — Praktilisi nõuandeid näojumestamiseks

ja teisi artikleid, kunstikroonikat kodu- ja välismaalt, anekdoote ja nalju jne. jne.

Käsitkirjad ja pildimaterjal selle numbri jaoks tuleb saata toimetusele hiljemalt 1. oktoobriks s. a., Tallinn, postkast 357.